

ACTIVITEITEN LANGS EEN BREED SPECTRUM

MARINEBLAD

KVMO

1883 | 2024

SCHAKEN MET OORLOGSSCHEPEN

**75 jaar NAVO: naar een
eerste gezamenlijke
maritieme strategie**

Dienstplicht voor de Bühne?

**Aemilia: vlaggenschip van
Maarten Tromp**

3

2024
JAARGANG 134

INHOUD

04

DE STRAAT VAN TAIWAN

Martin Fink

12

75 JAAR NAVO

Anselm van der Peet

20

DE DIENSTPLICHT

Jörg Noll

24

DE BOUW VAN EEN TROTS SCHIP

Graddy Boven

EN VERDER

03 Voorwoord voorzitter KVMO

19 Cartoon

22 Eduard S. Lansberg Studiefonds

28 Column Theo Brinkel

29 Boeksignalementen

30 Boekrecensie

32 Reacties

34 Column Berend van de Kraats

35 KVMO-zaken

36 Uitnodiging Algemene Vergadering KVMO

www.kvmo.nl

Foto cover: Een bemanningslid van een NH90-helikopter kijkt uit over het operatieteerrein tijdens ASW-oefening Riptide, april 2024. Op de achtergrond Zr.Ms. Van Amstel (foto: Aaron Zwaal | Mediacentrum Defensie)

Een breed spectrum

Soms wordt het schrijven van het voorwoord van het *Marineblad* je heel gemakkelijk gemaakt. De week dat ik dit schrijf is Zr.Ms. *Tromp* klaar met haar inzet in de Rode Zee en is Zr.Ms. *Karel Doorman* uit Den Helder vertrokken voor haar *tasking* in datzelfde gebied. Twee verschillende *taskings*, maar volledig passend

binnen het spectrum van taken dat de Koninklijke Marine kan uitvoeren. De *Tromp* gaat door met haar wereldreis en gedurende die reis zullen veel aspecten van dat spectrum de revue passeren. Van recepties op het helidek en *showing the flag*, tot oefeningen met partners in de Pacific en wellicht ook nog counterdrugs-operaties in het Caribisch gebied. Tijdens haar tocht zal de *Tromp* ook door de Zuid-Chinese Zee voeren. Daarbij volgt ongetwijfeld een reactie van China. Hoe de lokale situatie juridisch in elkaar zit, kunt u in dit nummer lezen.

De operaties in de Rode Zee doet Nederland uiteraard niet alleen. De *Tromp* voer er in een operatie geleid door de Amerikanen en de *Doorman* gaat in een EU-geleide missie opereren. Nederland zal operaties nagenoeg nooit alleen doen en naast de EU, meer bekend om *soft power* waar Theo Brinkel over schrijft, zal het vooral de NAVO zijn waarin de KM zal acteren. En die NAVO bestaat in 2024 alweer 75 jaar. Hoe een eerste maritieme strategie in de beginjaren van het bondgenootschap zich ontwikkelde, leest u in de bijdrage van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie. De eerste helft van het bestaan van de NAVO stond in het teken van het afschrikken van de Sovjet-Unie en de rest van het Warschaupact. Om vol-

doende eenheden op zee, te velde en in de lucht te kunnen brengen, kenden bijna alle landen van de NAVO de dienstplicht. Na het einde van de Koude Oorlog dachten de meeste politici dat de wereldvrede was uitgebroken en werden, ondanks alle waarschuwingen van deskundigen, de krijgsmachten ingekrompen en omgevormd tot volledig professionele strijdkrachten. Inmiddels is de dreiging in en voor Europa weer enorm toegenomen en is de discussie over het weer invoeren van de opkomstplicht in volle hevigheid losgebarsten. Als we die weer gaan invoeren, in welke vorm en omvang dan? Jörg Noll deelt in deze editie zijn overwegingen met u.

Naast de mensen, hebben we natuurlijk ook nieuwe en ook meer schepen nodig. De discussie over de aanbesteding van de nieuwe onderzeeboten is nog lang niet geluwd, maar het ziet ernaar uit dat ze niet in Nederland gebouwd gaan worden. In komende nummers zullen we daar nog de nodige aandacht aan gaan besteden. In dit nummer vindt u wel een artikel over de *Amalia*, een in Nederland gebouwd oorlogsschip met een roemruchte geschiedenis en een nog roemruchtere opvarende, Maarten Harpertszoon Tromp. En daarmee is de cirkel weer rond, we zijn weer bij Tromp aanbeland.

Ik gaf het al aan in het begin, soms krijg je de onderwerpen voor een voorwoord op een zilveren schaalteje aangeboden. Ik wens u dan ook wederom veel leesplezier en hopelijk steekt u er nog wat van op. En dat maak dan weer het laatste bruggetje of inkoppertje. Als u een kind hebt dat veel meer wil opsteken door een studie, maar de middelen daarvoor ontbreken, dan is er altijd nog het Lansbergfonds dat studieleningen verstrekt, renteloos! Niet alleen de KM, maar ook de KVMO bestrijkt een breed spectrum aan activiteiten. Maak daar vooral ook gebruik van.

Colofon

ISSN: 0025-3340

Hoofdredactie:
KLTZ R.O.P. Pulles EMSD
C.B. Naafs

Eindredactie
C.B. Naafs

Artikelencommissie

KLTZ Y.A. van Beusekom, drs. A.A. Bon, LTZ1 (TD) ing. J.M.T. Bongartz, KTZ (LD), mr. dr. M.D. Fink, KLTZ (TD), KLTZ (TD) dr. ir. W.L. van Norden EMSD, dr. A.J. van der Peet, BRIGGENMARNIS R.A.J. de Wit

Medewerkers:

mw. drs. Z. Borgeld-Guman, prof. dr. T.B.F.M. Brinkel, B. van de Kraats, KLTZ (TD) H. Boomstra (cartoon)

Adres redactie

Koninginnegracht 19
2514 AB Den Haag
Tel. 070-383 95 04

marineblad@kvmo.nl
www.kvmo.nl

Vormgeving

www.frankdewit.nl

Drukwerk

Wilco Art Books
Vanadiumweg 8
3812 PZ Amersfoort

Abonnementen

Voor leden van de KVMO is het *Marineblad* gratis. Informatie over het lidmaatschap van de KVMO staat op: www.kvmo.nl onder 'FAQ'. Niet-leden betalen € 49,50 (NL) of € 69,50 (buitenland) per jaar.

Advertenties

SalesPress
T: 088-8292827
E: info@salespress.nl
I: www.salespress.nl

Copyright Marineblad

Overname van artikelen is enkel toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie en onder uitdrukkelijke vermelding van de bron. Artikelen in het *Marineblad* vertolken niet noodzakelijk de visie van het hoofdbestuur van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren of van de redactie. De inhoud van artikelen blijft geheel voor verantwoording van de auteur(s). Richtlijnen voor het schrijven en aanleveren van artikelen zijn in te zien op www.kvmo.nl onder 'Marineblad'.

Adreswijziging

Zo tijdig mogelijk schriftelijk doorgeven aan:
Secretariaat KVMO
Antwoordnummer 93244
2509 WB Den Haag
(geen postzegel nodig)
of info@kvmo.nl

MARINEBLAD IS EEN UITGAVE VAN
DE KONINKLIJKE VERENIGING VAN
MARINEOFFICIEREN

De KVMO maakt deel uit van de

SCHAKEN MET

De Straat van Taiwan in internationaalrechtelijk perspectief

De problematiek rondom de Straat van Taiwan is een kluwen van verschillende onderwerpen. De verhouding tussen China en Taiwan, diplomatieke spanningen over politieke steun aan Taiwan door andere staten, economische belangen van de zeestraat als doorvoerroute, Taiwan als belangrijke handelspartner voor Nederland en de EU¹ en het belang van het waarborgen van een internationale rechtsorde op zee komen in deze zeestraat samen.

OORLOGSSCHEPEN

De Arleigh Burke-klasse destroyer
USS *John Finn* voert door de Straat
van Taiwan, 5 maart 2024 (foto: Mass
Communication Specialist 2nd Class
Justin Stack | U.S. Navy Photo)

Oorlogsschepen - als directe vertegenwoordigers van een staat - door de Straat sturen kan in meer of mindere mate vastzitten aan verschillende van deze belangen en spanningen. In 2021 voer Zr.Ms. *Evertsen* niet door de Straat; het lag 'niet op de geplande route.'² De *UK Carrier Strike Group* liet er toen één schip doorheen varen. Een jaar na die reis meent de Nederlandse regering: 'De Straat van Taiwan is een belangrijke vaarroute. Het veilig en openhouden van deze zeeroute is een gedeeld belang van de internationale gemeenschap. Instabiliteit in de regio en blokkades van vaarroutes kunnen leiden tot ernstige belemmeringen voor de handel en voorzieningszekerheid.'³ Hieruit blijkt voor Nederland dat het de Straat benadert vanuit een focus op handelsbelangen. Dit aspect wordt ook door de EU in haar *Indo-Pacific Strategy* (2021) onderstreept: '(...) should aim to secure free and open maritime supply routes in full compliance with international law, in particular UNCLOS, in the interest of all.'⁴

Bovendien roept de EU op 'to assume a stronger role when it comes to the situation in the Taiwan Strait and the Indo-Pacific as a whole in line with its own Indo-Pacific strategy.'⁵ Deze posities dwingen natuurlijk niet vanzelfsprekend tot een standpunt dat individuele staten oorlogsschepen door de Straat van Taiwan moeten sturen, zoals bijvoorbeeld Zr.Ms. *Tromp* op weg naar de Oost, ondanks dat een dergelijke route wel de posities zou kunnen benadrukken. Deze bijdrage belicht de Straat van Taiwan, met name vanuit een internationaalrechtelijk perspectief.

De kaart: geografie

Ten zuiden van de Straat van Taiwan ligt de Zuid-Chinese Zee. In noordelijke richting biedt de Straat toegang tot de Oost-Chinese Zee en de Gele Zee. Het vormt een logische route richting Zuid-Korea en Japan. De getallen over de lengte en de breedte van de Straat van Taiwan verschillen enigszins, maar worden doorgaans gemeten op zo'n 110 zeemijl lang en 70 zeemijl breed op het smalste punt.

Kaart van Taiwan (bron: International Crisis Group⁷)

‘De median line is niet zozeer een juridische grens tussen China en Taiwan, maar een politieke grens’

Een alternatieve route langs Taiwan is de Straat van Luzon. Deze zeestraat ligt tussen Taiwan en de Filipijnen. De Straat van Luzon bevat een aantal eilandengroepen waar tussendoor men uitkomt in de Filipijnse Zee. Zowel de Straat van Taiwan als Luzon zijn internationale doorvaartroutes. Terwijl Nederland de Straat van Taiwan als een ‘belangrijke vaarroute’ bestempelt, benadrukt de EU het als primaire route: (...) the Taiwan Strait is the primary route for ships travelling from China, Japan, South Korea and Taiwan towards Europe.⁶

De politiek: cross-border relatie

Toen de Chinese regering (*government of the Republic of China – ROC*) zich in 1949 tijdens de Chinese burgeroorlog terugtrok naar Taiwan, vormde de Communistische Volkspartij op het vasteland een nieuwe regering: de *government of the People’s Republic of China* (PRC). Beiden claimden de wettige regering te zijn van zowel het vasteland als Taiwan. Ook de Koninklijke Marine was in die jaren betrokken bij het stoppen van de communistische opmars in de Aziatische regio en nam deel aan de VN-macht tijdens de Koreaoorlog (1950-1953).⁸ Om uitbreiding van het communisme tegen te gaan, besloot de Amerikaanse president Harry Truman dat de *US Navy 7th Fleet* eventuele aanvallen op Taiwan moest voorkomen. Historicus Anselm van der Peet noteert dat, ondanks dat het niet de bedoeling was buiten het operatiegebied te worden ingezet zonder eerst Nederland te raadplegen, Hr.Ms. *Piet Hein* – toen onderdeel van de VN-macht voor Korea – toch in een Brits vlootverband door de Straat was gevaren.⁹ Als onderdeel van afspraken om het communisme in de Indo-Pacifische regio tegen te gaan, kwam in 1954 een *Mutual Defence Treaty* (MDT) tussen de VS en de ROC tot stand. De afspraak bevatte een collectieve verdedigingsclausule waarmee de VS het lot van Taiwan verder aan zich verbond. De MDT is in 1979 opgezegd, maar de Amerikaanse *Taiwan Relations Act*¹⁰ schrijft dat elke poging om de toekomst van Taiwan op een andere wijze dan vreedzaam op te lossen, gezien wordt als ‘a threat to the peace and security of the Western Pacific area and of grave concern to the United States.’¹¹ De Amerikaanse president Joe Biden gaf recent aan dat hij een onafhankelijk Taiwan niet steunt,¹² maar ook tegen een militaire oplossing is.¹³ De hamvraag is natuurlijk of de VS Taiwan ook militair zal steunen wanneer China toch voor een militaire optie kiest, en in hoeverre dat voor Europese Staten leidt tot verdere betrokkenheid.¹⁴ Voorlopig, zo menen Tim Sweijns en Paul van Hooft (HCSS), lijkt het doel van Europese aanwezigheid in de regio zich vooral te richten op ‘cooperation, not confrontation.’

Onderdeel van praktische de-escalatiemaatregelen uit de MDT was het trekken van een *median line* over het mid-

den van de zeestraat.¹⁵ Deze lijn wordt nog steeds gehanteerd. De *median line* is niet zozeer een juridische grens tussen China en Taiwan, maar een politieke grens. Het overschrijden ervan zonder onderlinge afstemming wordt als provocatief beschouwd.¹⁶

Eén-Chinabeleid

De status van Taiwan als entiteit binnen de internationale betrekkingen is bijzonder. Nederland erkent Taiwan niet als staat en houdt vast aan een één-Chinabeleid (niet: één-China *principe*), waarin Nederland de regering van de Volksrepubliek China erkent als wettige regering van China en – ofschoon het de positie van China respecteert¹⁷ – zich tegelijkertijd niet uitspreekt over de vraag of Taiwan tot China behoort. Zulk beleid laat ruimte om een *status quo* te erkennen tussen het Chinese vasteland en Taiwan waarin naar een vreedzame oplossing gezocht moet worden voor de relatie tussen China en Taiwan. Over de status van Taiwan meende de regering in 2022: ‘In het kader van het Nederlandse één-Chinabeleid, erkent Nederland de regering van de Chinese Volksrepubliek als enige wettige regering van China. Nederland onderhoudt géén diplomatieke betrekkingen met Taiwan. Wel onderhoudt Nederland goede economische, culturele en wetenschappelijke betrekkingen met Taiwan. Het kabinet is van mening dat geschillen tussen de Chinese regering en Taiwan, ook over de status van Taiwan, vreedzaam moeten worden opgelost, waarbij rekening gehouden moet worden met de wensen van de Taiwanese bevolking.’¹⁸

Zeerecht: geen zeestratenregime in de Straat van Taiwan

Wie de Straat van Taiwan vanuit zeerechtelijk perspectief bekijkt, moet concluderen dat het recht van doortocht (*transit passage*) uit het Zeerechtverdrag (UNCLOS) niet van toepassing is. Daarvoor moet namelijk sprake zijn¹⁹ van aangrenzende of overlappende territoriale zeeën waartussen zich geen andere maritieme zones bevinden.²⁰ Aangezien de Straat van Taiwan overal breder is dan 24 zeemijl (tweemaal de maximumbreedte van een territoriale zee), mist het dit kenmerk om *transit passage* toe te passen. De Straat bestaat naast binnenwateren en territoriale zee uit een aangrenzende zone en een exclusieve economische zone (EEZ). In de laatste twee gebieden geldt het navigatierecht voor de EEZ. Met andere woorden: de geografische omstandigheden zorgen ervoor dat de navigatierechten in de Straat van Taiwan daarmee in feite *ruimer* zijn dan in een zeestraat – zoals bijvoorbeeld de Straat van Hormuz, of Gibraltar – waarin *transit passage* geldt. Gebruikers hebben het recht op vrijheid van navigatie en overvlucht,²¹ maar moeten terdege rekening houden met elkaars rechten in de EEZ.²²

De Chinese positie

China is partij bij het VN-zeerechtverdrag. Toch is de Chinese positie in de Straat van Taiwan lastig te duiden. Los van de territoriale claim over Taiwan, komt dit onder meer door drie dingen: woordgebruik, waardoor de vraag of de Chinese positie overeenstemt met het zeerecht moeilijk is vast te stellen; een strijdige interpretatie van het zeerecht over een aantal rechten in maritieme zones, en onduidelijkheid in hoeverre China’s nationale maritieme rechtshandhavingswetten voldoen aan het zeerecht.²³

De Taiwanese president Tsai Ing-wen komt met vertegenwoordigers van de krijgsmacht bijeen om te spreken over defensie-gerelateerde zaken, hier op archiefbeeld uit 2020 (foto: Office of the President, Republic of China)

Information manoeuvre

Tussen de VS en China bestaat op dit onderwerp een *war of words*. De VS gebruikt de term 'internationale wateren' om de meeste delen van de Straat te duiden.²⁴ China stelt dat het Zeerechtverdrag die term niet kent. En dat klopt ook. Tegelijkertijd gebruikt China de term 'jurisdictie' of 'nationale jurisdictie' in verband met de status van de Straat. Aangezien de invulling van die term vaag blijft, wekt dat weer argwaan of dit wel rijmt met het zeerecht.²⁵ Beiden accepteren elkaars uitleg niet en benadrukken in hun narratief in feite tegenovergestelde uitgangspunten: een vrije zee (VS) tegenover een gesloten zee (China).

Maritieme zones

Aangezien Taiwan voor China een provincie is, geldt de Chinese wetgeving aangaande de zee volgens China ook voor de wateren rondom Taiwan. Dit staat ook in de Chinese wetgeving over de territoriale zee: 'The land territory of the People's Republic of China includes the mainland of the People's Republic of China and its coastal islands; Taiwan and all islands appertaining thereto including the Diaoyu Islands; the Penghu Islands; the Dongsha Islands; the Xisha Islands; the Zhongsha Islands and the Nansha Islands; as well as all the other islands belonging to the People's Republic of China.'²⁶

Taiwan kondigde op zijn beurt in 1998 eigen maritieme zones af. Daarbij maakt Taiwan overigens ook gebruik van rechte basislijnen die onder meer de Penghu-eilanden omvatten. Anders dan China, geeft Taiwan niet expliciet

aan welk maritiem gebied (alleen Taiwan of ook het vasteland) wordt bedoeld.²⁷ Dat Taiwan niet als staat wordt erkend (en als zodanig geen partij is bij het Zeerechtverdrag), doet de vraag rijzen of Taiwan wel maritieme zones kan claimen en in hoeverre omliggende staten, zoals de Filipijnen, zich tot Taipei of juist tot Peking moeten richten wanneer het om onderhandelingen over maritieme grenzen gaat, zoals de grenzen van overlappende economische zones of eigenaarschap over eilanden. Taiwan is daarmee diplomatiek gehandicapt om hun positie formeel kracht te kunnen bijzetten. Daarnaast is het de vraag of derde staten zich bijvoorbeeld moeten houden aan de rechte basislijnen van Taiwan, die mogelijk niet conform het zeerecht zijn getrokken. Moet bijvoorbeeld een buitenlands oorlogschip nou wel of geen toestemming vragen om tussen de Penghu-eilanden en Taiwan - een gebied dat Taiwan als binnenwateren ziet - door te kunnen varen? En aan wie?

De Taiwanese claims worden in ieder geval niet erkend door China. Een woordvoerder van het Chinese ministerie van defensie meende recent hierover dat: 'Taiwan is an inalienable part of China's territory. The Taiwan Strait ranges in width from about 70 nautical miles at its narrowest and 220 nautical miles at its widest. According to UNCLOS and Chinese laws, the waters of the Taiwan Strait, extending from both shores toward the middle of the Strait, are divided into several zones including internal waters, territorial sea, contiguous zone, and the Exclusive Economic Zone. China has sovereignty, sovereign rights and jurisdic-

tion over the Taiwan Strait. At the same time, it respects the lawful rights of other countries in relevant waters.”²⁸

Ondanks deze dubbele werkelijkheden van zowel China als Taiwan, oefenen beide staten feitelijk blijkbaar geen daadwerkelijke controle uit over elkaars gebieden. Eén wetenschapper concludeert: ‘The laws of the two sides are supposed to apply to China as a whole, but in reality, their application is only limited to the areas under the actual control of either the mainland or Taiwan.’²⁹

Onschuldige doorvaart oorlogsschepen

Zowel China als Taiwan wijken af van het Zeerechtverdrag met betrekking tot de regels voor (onschuldige) doorvaart van buitenslandse oorlogsschepen in de territoriale zee. Anders dan het Zeerechtverdrag voor ogen heeft, vereisen China en Taiwan in de territoriale zee voorafgaande notificatie voor de doorvaart van oorlogsschepen.³⁰ Naast toestemming, wordt, zoals gezegd, ook getwijfeld aan sommige rechte basislijnen die door beiden getrokken zijn, waarmee de buitengrens van de territoriale zee verder zeewaarts komt te liggen. Ook reiken de zelf toegekende bevoegdheden in de aangrenzende zone verder dan het Zeerechtverdrag toestaat.³¹ Naast de geaccepteerde rechten (douane, fiscaal, immigratie en volksgezondheid³²) wil China bijvoorbeeld ook kunnen ingrijpen wanneer de Chinese *veiligheid* in het geding is. En dat is beduidend breder dan de genoemde vier onderwerpen.

EEZ

Zowel China als Taiwan hebben een EEZ geclaimd, maar zonder duidelijk te maken waar de grenzen liggen.³³ Ook hier erkent China de EEZ-claim van Taiwan niet. De *median line* voorziet in een feitelijke praktische oplossing om controle over wateren uit elkaar te houden.³⁴ Voor andere staten zou het niet moeten uitmaken in wiens EEZ men vaart, omdat de rechten hierin gelijk van toepassing zijn. China interpreteert enkele rechten van derde staten in de Chinese zone echter anders. Dit sluit aan bij een discussie of de EEZ naast een economische zone niet ook een veiligheidszone is. Dit laatste uit zich in een terughoudende Chinese positie om militaire activiteiten toe te staan. Zonder toestemming mogen er geen militaire activiteiten in de EEZ worden uitgevoerd. China beschouwt deze al snel als een mogelijke bedreiging voor de staatsveiligheid. De Nederlandse positie over het ondernemen van militaire activiteiten in een EEZ is expliciet opgenomen als aanvullende nationale interpretatie bij het Zeerechtverdrag: het verdrag staat niet toe dat kuststaten militaire activiteiten in hun EEZ verbieden. Dit geldt overigens dan ook voor de Nederlandse zone. Het verschil van mening over de reikwijdte van vrijheden van derde staten in de EEZ komt verder tot uiting in het debat over wat onder maritiem onderzoek moet worden verstaan. Dergelijk onderzoek kan namelijk alleen met toestemming van de kuststaat plaatsvinden. China staat op de positie dat data verzamelen door oorlogsschepen daaronder valt en dus niet zon-

Het Britse mineschip HMS *Richmond* voer als enige schip uit de UK Carrier Strike Group 2021, waarvan Zr.Ms. *Evertsen* onderdeel uitmaakte, door de Straat van Taiwan (foto: X, @HMS_Richmond, 26 september 2021)

der toestemming mag.³⁵ Dit heeft in de Zuid-Chinese Zee tot verschillende incidenten tussen de VS en China geleid.

De VS: FONOPS

In januari van dit jaar voerde het Amerikaanse oorlogsschip USS *John Finn* als eerste in 2024 een FON-operatie uit door de Straat van Taiwan: 'USS John Finn (DDG 113) conducted a Taiwan Strait transit on January 24 through waters where high-seas freedoms of navigation and overflight apply in accordance with international law. The ship transited through a corridor in the Strait that is beyond the territorial sea of any coastal State.'³⁶

De Amerikaanse FONOPS (*freedom of navigation operations*) beogen internationale rechten te ondersteunen tegen excessieve claims van staten over maritieme gebieden. Hoewel FONOPS als beleidsinstrument los staat van China, wordt het ook gebruikt in gebieden waar China excessieve claims legt. Het Amerikaanse China-beleid met betrekking tot Taiwan en FONOPS tegen Chinese claims lopen hierin elkaar over. Amerikaanse doorvaart door de Straat lijkt in tijden van oplopende spanningen in de driehoeksrelatie tussen China, Taiwan en de VS moeilijk los te zien van politieke steun aan Taiwan tegen mogelijk militair ingrijpen van het Chinese vasteland. Althans, zo wordt de doorvaart opgevat. Eén commentator meent in de *Global Times* dat: 'According to statistics, since the beginning of 2019 to February this year, US warships passed through the Taiwan Straits 38 times. All these transits are blatant declarations of support for the Taiwan authorities and muscle-flexing against the mainland. They have absolutely constituted infringements against China's sovereign rights.'³⁷

China ziet de Amerikaanse bewegingen door de Straat als provocatief gedrag 'on China's doorstep' en als uiting van inmenging met inlandse zaken. Volgens berichten zou

de Chinese minister van defensie over de passage van de *John Finn* hebben gezegd: 'The United States side should stop abusing international law, cease all dangerous and provocative behaviour, and strictly restrain the activities of front-line troops, which is the fundamental way to avoid accidents at sea and in the air.'³⁸

Conclusie

De complexiteit van de Straat van Taiwan wordt veroorzaakt doordat in het gebied verschillende onderwerpen bij elkaar komen die door betrokken staten niet los van elkaar gezien worden. De doorvaart door de Straat vanuit internationaalrechtelijk perspectief daaruit ontrafeld als één factor, is eigenlijk niet heel ingewikkeld. De Straat is geografisch een internationale zeestraat waarin de vrijheid van navigatie geldt, die ruimer is dan *transit passage*. De *median line* lijkt daarnaast een praktische en politieke oplossing te bieden voor de statuskwesties tussen China en Taiwan en daaruit voortvloeiende grens-afbakeningskwesties in de Straat. Maar zoals gezegd, doorvaart van buitenlandse oorlogsschepen door de zeestraat kan moeilijk niet bekeken worden vanuit alleen dit perspectief of bijvoorbeeld vanuit een zuiver perspectief van handelsbelangen en het openhouden van handelsroutes, maar zit in meer of mindere mate verbonden aan de spanningen tussen China en Taiwan en de mogelijke betrokkenheid daarin van andere staten, en de bredere betrekkingen tussen China en andere staten. Het bewegen van een oorlogsschip fungeert daarin als het bewegen van een schaakstuk over dat schaakbord.

KTZ (LD) mr. dr. M.D. (Martin) Fink is universitair hoofddocent Militair Recht aan de Faculteit Militaire Wetenschappen (FMW) van de Nederlandse Defensie Academie (NLDA).

Op 3 juni 2023 werd de Amerikaanse destroyer USS *Chung-Hoon* in de Straat van Taiwan benaderd door een Chinees marineschip, dat op korte afstand voorlangs de boeg sneed. China ziet de Amerikaanse bewegingen door de Straat als provocatief gedrag (foto: Mass Communication Specialist 1st Class Andre T. Richard | U.S. Navy Photo)

Noten

- 1 Uitgebreid hierover J. Teer, D. Ellison, A. de Ruijter, 'De Prijs van Conflict Economische Gevolgen van een Militaire Crisis Rondom Taiwan voor Nederland en de EU', *The Hague Centre for Strategic Studies* (februari 2024).
- 2 Kamerstukken II, 29521, nr. 424, 21 juli 2021.
- 3 Beantwoording vragen van het lid Van der Staaij over Taiwan en China. Antwoord op vraag 9, 30 augustus 2022.
- 4 *EU Strategy for cooperation in the Indo-Pacific*, 16 April 2021.
- 5 *European Parliament resolution of 15 September 2022 on the situation in the Strait of Taiwan* (2022/2822(RSP)), para. 12.
- 6 EP-Resolution, 15 september 2022, para O.
- 7 International Crisis Group, Preventing War in the Taiwan Strait, in: *Asia Report*, nr. 333 (27 oktober 2023). <https://www.crisisgroup.org/asia/north-east-asia/taiwan-strait-china/333-preventing-war-taiwan-strait>.
- 8 Zie uitgebreid A. van der Peet, *Out-of-Area. De Koninklijke Marine en multinationale vlootoperaties 1945-2001* (Van Wijnen, 2016), 197-252.
- 9 Van der Peet, 238.
- 10 Te raadplegen op: <https://uscode.house.gov/statutes/pl/96/8.pdf>.
- 11 Section 2(4) *Taiwan Relations Act*.
- 12 <https://www.reuters.com/world/biden-us-does-not-support-taiwan-independence-2024-01-13/>
- 13 <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/19/joe-biden-repeats-claim-that-us-forces-would-defend-taiwan-if-china-attacked>.
- 14 T. Sweijts, P. van Hooft, 'Two-theater tragedy: a reluctant Europe cannot easily escape a Sino-American war over Taiwan', *War on the Rocks*, 10 april 2024.
- 15 R. Pedrozo, 'China's Threat of Force in the Taiwan Strait', *Lawfare*, 29 september 2020. <https://www.lawfaremedia.org/article/chinas-threat-force-taiwan-strait>
- 16 W. Chang, 'Taipei protests against Beijing's 'unilateral' moving of flight path closer to sensitive median line', CNN, 31 januari 2024. <https://www.msn.com/en-us/news/world/taipei-protests-against-beijing-s-unilateral-moving-of-flight-path-closer-to-sensitive-median-line/ar-BB1hx7o8>.
- 17 Volgens het *Communiqué van 16 mei 1972 inzake de betrekkingen tussen Het Koninkrijk der Nederlanden en de Volksrepubliek China*.
- 18 Beantwoording vragen van het lid Van der Staaij over Taiwan en China. Antwoord op vraag 9, 30 augustus 2022.
- 19 Uitzonderingen daargelaten.
- 20 Zie artikel 35 onder b VN-Zeerechtverdrag.
- 21 Art. 58 VN-Zeerechtverdrag.
- 22 Art. 58 derde lid VN-Zeerechtverdrag.
- 23 China kent een *Maritime Traffic Safety Law* en de *Maritime Police Law*, die volgens sommige commentatoren inconsistent zijn met het zeerecht. Zie R. Pedrozo, 'China's Revised Maritime Traffic Safety Law', in *International Law Studies*, vol. 97 (2021), 956-968.
- 24 USINDO PACOM J06/SJA TACAID Series, 'The Legal Status of the Taiwan Strait', versie juli 2022. <https://www.pacom.mil/Portals/55/Documents/pdf/J06%20TACAID%20-%20TAIWAN%20STRAIT.pdf?ver=Jquptm61jOabuHldAHkIA%3d%3d>.
- 25 K. Zou, *Law of the Sea in East Asia : Issues and Prospects* (Taylor & Francis group, 2005), 129.
- 26 Artikel 2 *Law on the Territorial Sea and the Contiguous Zone of the People's Republic of China* (1992).
- 27 Artikel 2 *Law on the Territorial Sea and the Contiguous Zone of the Republic of China* (1998).
- 28 Foreign Ministry Spokesperson Wang Wenbin's Regular Press Conference on June 13, 2022. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/202206/t20220613_10702460.html
- 29 Zou, 42.
- 30 China: Artikel 6 *Law on the Territorial Sea and the Contiguous Zone of the People's Republic of China* (1992). Taiwan: Artikel 7 *Law on the Territorial Sea and the Contiguous Zone of the Republic of China* (1998).
- 31 China, artikel 13; Taiwan, artikel 15.
- 32 Artikel 33 Zeerechtverdrag.
- 33 R. Beckman, 'The UN Convention on the law of the sea and the maritime disputes in the South China Sea', in *American Journal of International law* vol. 107 (2013), 148.
- 34 D.D. Caron, N. Oral, *Navigating Straits: Challenges for International Law* (Brill, 2014).
- 35 Y. Tanaka, *The international law of the Sea* (Cambridge University Press, 2019), 442.
- 36 *News 7th Fleet Destroyer transits Taiwan Strait*, 24 januari 2024. <https://www.c7f.navy.mil/Media/News/Display/Article/3654187/7th-fleet-destroyer-transits-taiwan-strait/>
- 37 H. Xijin, 'China stresses legal status of Taiwan Straits to deter US provocation', *Global Times*, 14 juni 2022. <https://www.globaltimes.cn/page/202206/1268098.shtml>.
- 38 K. Moritsugu, 'China accuses US of 'abusing' international law by sailing in Taiwan Strait and South China Sea', *AP*, 26 januari 2024. <https://apnews.com/article/china-us-south-china-sea-taiwan-strait-1fda357c498ba8cf1b8aafafab36f12e>.

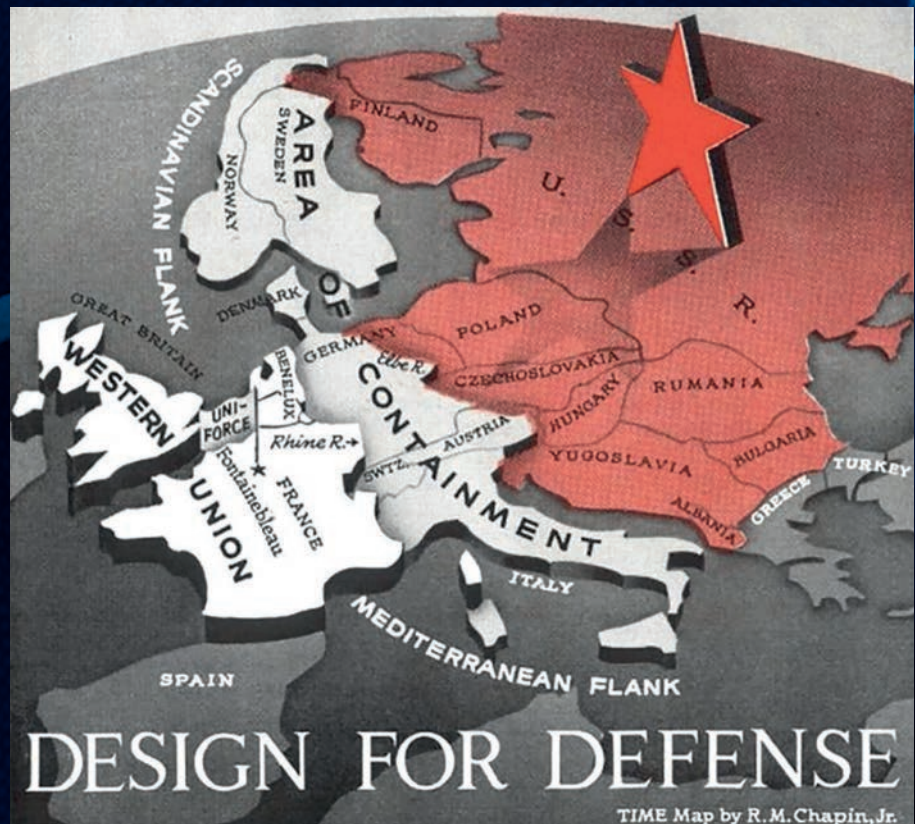
‘Amerikaanse doorvaart door de Straat lijkt in tijden van oplopende spanningen in de driehoeksrelatie tussen China, Taiwan en de VS moeilijk los te zien van politieke steun aan Taiwan tegen mogelijk militair ingrijpen van het Chinese vasteland’

75 JAAR NAVO

Achtergronden van de eerste maritieme strategie van de verdragsorganisatie

'The Treaty we are about to sign marks the end of an illusion: the hope that the United Nations would, by itself, ensure international peace'

Aldus de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Dirk Stikker in een toespraak in Washington kort voordat hij en elf buitenlandse collega's op 4 april 1949 in Washington het Noord-Atlantische verdrag ondertekenden.¹

'Design for defense'. Kaart die Europa kort voor de ratificatie van het NAVO-verdrag verbeeldt als 'area of containment' tussen Oost en West (bron: Time magazine, 1 augustus 1949)

Het NAVO-verdrag kende als meest kenmerkende clause dat een aanval op één van de lidstaten werd beschouwd als een aanval op alle. Een verdragsorganisatie die beide zijden van de Atlantische Oceaan omvatte, was eind jaren 1940 noodzakelijk geworden door het alarmerend verharderen van de onderlinge internationale posities tussen het Westen en het communistische regime in Moskou. De Sovjet-Unie, die in tegenstelling tot de Westelijke geallieerden na 1945 maar zuinigjes een demobilisatie had doorgevoerd, domineerde na WOII dankzij haar enorme militaire aanwezigheid aldaar steeds meer Oost-Europa. Ook had zij tussen 1948-1949 geprobeerd met een blokkade van West-Berlijn dit door de VS, Groot-Brittannië en Frankrijk beheerde stadsdeel op de knieën te krijgen. Verder was het Amerikaanse Congres eind 1948 ermee akkoord gegaan dat de VS zich voortaan aan internationale collectieve veiligheidsverdragen committeerde. Een historisch moment: Washington liet hiermee eerdere terughoudendheid om structureel bij de verdediging van Europa betrokken te raken varen.²

Na het voorjaar van 1949 kwam het aldaar tot de inrichting van NAVO-structuren en bevelslijnen, ook op marinegebied. Hiervoor werd deels teruggesproken op de organisatie van de in maart 1948 opgerichte Westerse Unie (WU), waar naast Nederland, België en Luxemburg, ook Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk deel van uitmaakten. De bevelstelling ervan was overigens rudimentair van opzet, zeker waar het de betrokken marines betrof. Weliswaar vond onder Brits commando in juni 1949 een eerste grootschalige maritieme WU-oefening plaats, maar deze focuste er vooral op de deelnemende multinationale eenheden enigszins samen te leren werken.³

Kortom: naast het uitwerken van een gezamenlijke militaire strategie, geïntegreerde bevelsstructuren, tactieken en indeling van te verordenden bondgenootschappelijke eenheden op het oude continent, was er de noodzaak tot het opzetten van een vergelijkbare aanpak in aangrenzende wateren van het verdragsgebied. Zeker nu het nieuwe verdedigingspact, in tegenstelling tot de WU, niet alleen een deel van Noordwest-Europa omvatte, maar Noord-Amerika, de noordelijke Atlantische Oceaan en nagenoeg geheel West-Europa (West-Duitsland zonder krijgsmacht inclus⁴) met de Middellandse Zee. In dit artikel komt de soms moeizame aanzet van de Westerse collectieve maritieme verdediging aan bod. Vooral de nationale strategieën en belangenafwegingen van de dominerende marines, de US Navy (USN) en de Britse Royal Navy (RN), passeren hierbij de revue, alsook het grondbeginsel dat zeestrijdkrachten een onmisbaar element vormen van de strategische afschrikking van het bondgenootschap.

Amerikaanse militaire strategie inzake Europa kort na WOII

Medio 1946 schatten in de VS de *Joint Chiefs of Staff* (JCS) de Amerikaanse mogelijkheid een Sovjetopmars over land in Europa te stuiten somber in, ondanks het kort ervoor verworven monopolie op atoomwapens. De na de massale naoorlogse demobilisatie resterende 10-15 divisies en 300-400 vliegtuigen waarop de Amerikanen en lokale

bondgenoten konden teruggrijpen, waren geen partij voor het Rode Leger met zijn 100 divisies en omvangrijke luchtmacht. De militaire top in Washington voorzag dat bij een dergelijk offensief het US Army en overige bondgenootschappelijke eenheden spoedig gedwongen waren Europa te ontruimen. De strategische discussies spitsten zich toe op de vraag waar er op de flanken van het continent een definitieve verdediging kon worden ingericht of een bruggenhoofd realiseerbaar was, om vandaaruit na verloop van tijd de Sovjet-Russische strijdkrachten te neutraliseren en terug te dringen.⁵

Gezien het feit dat USN-vlagofficieren zitting hadden in de JCS, onderschreef de USN inzake de verdediging van Europa in die jaren, gelijk in WOII, dat *landpower* hierbij het belangrijkste uitgangspunt was. Ook *Admiral* USN Forrest Sherman benadrukte in januari 1947 in een memo aan VS-president Harry Truman dat, gelet op de na medio 1945 omvangrijke terugtrekking en demobilisatie van Amerikaanse strijdkrachten uit Europa, alsook de geringe militaire slagkracht van het gros van de West-Europese landen, 'any major assault by the Soviets would quickly overrun, Germany, France, Belgium, Holland and Denmark'. De VS konden derhalve weinig meer doen dan zich terugtrekken in bijvoorbeeld Spanje, Groot-Brittannië en Noord-Afrika. Pas hierna zou dankzij mobilisatie en een eigen militaire opbouw, na een tot twee jaar vanuit de flanken van het oude continent met onder meer amfibische landingen de tegenstander kunnen worden teruggedreven.

**'De US Navy onderschreef
inzake de verdediging van
Europa in die jaren, gelijk in
WOII, dat landpower hierbij het
belangrijkste uitgangspunt was'**

De Amerikaanse Joint Chiefs of Staff met betrokken ministers eind 1946. Zittend links Secretary of the Navy James Forrestal en rechts Secretary of War Robert Patterson. Staand van links naar rechts: Major General US Army Air Force Lauris Norstad, Fleet Admiral William Leahy, General of the Army Dwight Eisenhower, Fleet Admiral Chester Nimitz, Vice Admiral Forrest Sherman (foto: US Naval History and Heritage Command)

Voornoemd uitgangspunt stond ook vermeld in de *USN tentative operational planning 1947*. CNO Admiral Chester Nimitz stelde in het verlengde hiervan in juli 1947 in een bericht aan zijn ondercommandanten, dat in geval van oorlog de eerste taak van de Amerikaanse zeestrijdkrachten was 'to secure the seas'. Dit, opdat hiermee GI's en Europese eenheden *en masse* overzee konden worden geëvacueerd. Bij het begin van de vijandelijkheden dienden dan ook zo snel als mogelijk *Anti-Submarine Warfare* (ASW-)operaties een aanvang te nemen om *Sea Lines of Communication* (SLOC's) in de Atlantische Oceaan en nabij de West-Europese kusten open te houden. Hiertoe dienden op IJsland, de Azoren en de Middellandse Zee bases te worden ingericht. Ook moesten op korte termijn maar liefst zestien vliegkampschepen beschikbaar zijn voor *sea control*-missies. Hun boordvliegtuigen dienden naast het bestoken van zeedoelen, vanaf de flanken inzet te zien tegen oprukkende Sovjet-Russische landstrijdkrachten.⁶ Gelet op de in die strijd fase vermoedelijk al grotendeels vernietigde eigen op het land gestationeerde vliegtuigen, was deze maritieme luchtvloot het weinige wat in/nabij het Europese continent aan Westerse luchstrijdkrachten reesteerde.

US Navy en de dreiging ter zee

Al met al hield bovenstaande zienswijze van de USN voor dat moment in, dat de Amerikaanse marine bleef benadrukken dat het uiteindelijk bondgenootschappelijke grondinzet was die het tij tegen Sovjet-Rusland diende te keren. Niettemin werd in die pre-NAVO jaren binnen het USN *Department* als grootste bedreiging ter zee, een 'vigorous' sovjetonderzeebootcampagne gezien tegen vooral de Atlantische zeelijnen. Tevens leefden er zorgen over de Sovjet marineluchtvaartdienst. De *Commander in Chief, US Atlantic Fleet* (CINCLANTFLT) benadrukte dat het bijstaan van de scheepvaart ter ondersteuning van VS- en overige bondgenootschappelijke militaire campagnes, als ook de geallieerde economie, vanaf het begin van vijandelijkheden de hoogste prioriteit moest krijgen.

Maatregelen in dezen waren onder meer konvooiëring en de escortering van dit zeetransport. De Amerikaanse marineleiding verwachtte gezien de relatief kleine Rode Bovenwatervloot, geen grote zeeslagen op de Noord-Atlantische Oceaan, maar veeleer eigen *power projection* op de flanken van Europa. Wél voorzag ze dus een grote bedreiging van de als fors ingeschatte Rode Onderzeeboot-

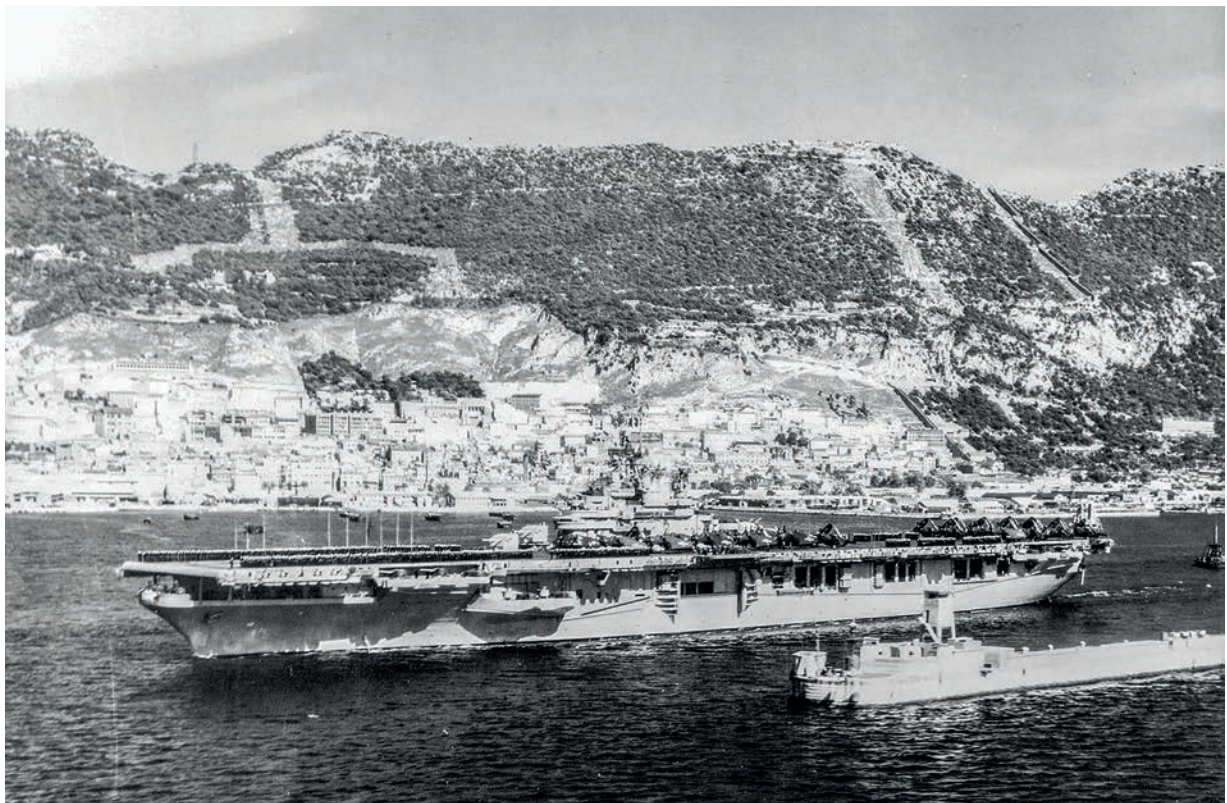
vloot, temeer deze gelijktijdig met het Rode Leger vier aaneensluitende weken in het offensief zou gaan. In die jaren deden schattingen door inlichtingendiensten de ronde van ruim 300 Sovjetonderzeeboten opererend in de Atlantische Oceaan zuidelijk van GIUK. Vooral de vermeende inzet van de door de Geallieerden als superieur bevonden modernste klasse Duitse WOLF-onderzeeboten van het type XXI, waarvan de Sovjets er twintig zouden bezitten, baarde zorgen.⁷ Amerikaanse zeetransporten nabij Groot-Brittannië, de Golf van Biskaje en in de westelijke Middellandse Zee konden door toedoen van deze onderzeese armada worden afgesneden. Slechts een 'aggressive anti-submarine campaign', inzet van *carrier strikes*, anti-onderzeeboot-onderzeeboten (een nieuw concept), *barrier patrols*, konvooi-escorte, *hunter killer*-groepen alsook grootscheepse mijnenleg nabij Sovjethavens, dienden te worden opgezet. Een groot probleem bij al deze voorname was dat het de VS aan afdoende inzetmiddelen ontbrak en budgetbeperkingen nieuwbouwplannen deden stranden. Als oplossing voor dit vraagstuk keek de USN over de Atlantic naar het Verenigd Koninkrijk en noordelijk naar Canada.⁸

Angelsaksische samenwerking (en discussie) als voorland van een maritiem NAVO-commando

De hierboven gesignaleerde Sovjetonderzeeboot-scare leidde medio 1946 al tot contacten tussen de USN, de RN en de Royal Canadian Navy (RCN). CNO Nimitz verklaarde in juli van dat jaar dat een van de hoofddoelen van het

Amerikaanse marinebeleid de 'formulation of a coordinated naval policy with appropriate members of the British Commonwealth' diende te zijn. In dit verband verwees hij nadrukkelijk naar beveiliging van de SLOC's nabij Groot-Brittannië en in de Middellandse Zee. Hoofdrede voor deze samenwerking was als gezegd dat het de USN aan de benodigde middelen ontbrak om in een oorlog tegen een *peer opponent* als de Sovjet-Unie een veilige passage van de Westerse scheepvaart over de Atlantic te kunnen garanderen. Het enige wat daarnaast uitkomst bood, was in de ogen van de Amerikaanse marine een offensieve maritieme strategie. Zoals *Admiral Forrest Sherman* het duidde: 'high emphasis on attack at the sources of the trouble', te weten aanvallen vanaf carriers in de Noordelijke Atlantic en de Noorse Zee/Noordzee tegen Sovjet onderzeebootbases om deze vaartuigen aldaar tezamen met hun logistieke infrastructuur te vernietigen en zo interdictie van de Westerse zeelijnen te voorkomen. Het was een maritieme strategie die de RN overigens niet (volledig) onderschreef. De *Admiralty* in Londen meende dat een dergelijke aanpak louter aanvullend kon zijn naast een defensieve hoofdstrategie met konvooi-escortes en *hunter killer*-groepen bestaande uit carriers en destroyers nabij een konvooi.

In de loop van 1947 nam het aantal contacten tussen de USN, RN en RCN allengs toe. Vooral *Rear Admiral* USN Charles Styer, de Amerikaanse ASW-coördinator, had hierin een voortrekkersrol. Hij was doordrongen van de

Het vliegkampschip USS *Valley Forge* verlaat de Britse vlootbasis Gibraltar op weg naar Noorwegen, voorjaar 1948. Met dit vlagvertoon moest, naast enige *deterrence*, het belang van carrier taakgroep-inzet op de flanken van Europa worden uitgedragen (foto: US Naval History and Heritage Command)

noodzaak te komen tot vergaande onderlinge coördinatie van de betrokken marines, om zo de Atlantische SLOC's veilig te kunnen stellen in een oorlog met Moskou. Vooral dankzij hem kwam het tot reguliere geheime bezoeken en discussies in het VK en de VS tussen USN- en RN-officieren over ASW-projecten en gezamenlijk maritiem beleid. Eenzelfde aanpak volgde met de Canadezen. Hierop kwam het tot de structurele plaatsing van een Canadese officier bij de USN *Atlantic Fleet Staff*, en kregen RCN-schepen tijdens gezamenlijke ASW-oefeningen inzage in Amerikaanse instructieboeken om deze exercities beter te doen verlopen.⁹

In april 1948 opperde de Britse *Joint Planning Staff* het contingency plan *Doublequick*. Het betrof een bondgenootschappelijke commandostructuur voor de Atlantische Oceaan en de Middellandse Zee in oorlogstijd. Een USN-vlagofficier zou hierbij de centrale en zuidelijke Atlantische Oceaan commanderen, terwijl een Britse admiraal de scepter zwaaide over alle operaties in de noordelijke Atlantische Oceaan. Een RN-vlagofficier zou eveneens de Middellandse Zee commanderen. In het laatste geval kon te zijner tijd een Amerikaan dit bevel overnemen zodra, zoals verwacht, het aantal USN-eenheden in dit operatiegebied de overhand kreeg over die van de Britse vloot. De Amerikanen stelden van hun kant in november 1948 voor, óók een USN-officier aan te stellen voor de functie van *supreme commander North Atlantic*. Dit tot onvrede van de Britten, die meenden dat deze USN-officier dan enkel 'overall direction' maar geen 'control' kon hebben over de operaties in voornoemde wateren. Bovendien diende deze Amerikaan een gecombineerde USN-, RN- en RCN-staf te krijgen, opdat de invloed van het Britse Gemenebest in een dergelijk hoofdkwartier gegarandeerd was. Tot het voorjaar van 1949 bleef de opzet van dit specifieke HQ een punt van diepgaande discussie (en irritatie) tussen de drie betrokken marines.¹⁰ Een verder knelpunt bleef Britse vrees dat de USN in de strijd tegen de Rode Onderzeebootvloot te veel nadruk zou leggen op de eerder aangehaalde aanvallen 'at source' en niet dezelfde mate van verdediging van konvooien en SLOC's zouden doorvoeren als de RN. Naast enig chauvinisme wogen hier bovenal eigen nationale strategische belangen mee; de defensie van de SLOC's die de Britse economie en veiligheid garandeerden zouden zo onder Amerikaans bevel vallen. Wat hierbij niet hielp was dat *Admiral* USN Lynde McCormick tussentijds aangaf weinig op te hebben met het succesvolle Britse WOII-konvoosysteem en opperde schepen met versterkingen en strategische brandstoffen individueel te laten varen, totdat er voldoende escortevaartuigen beschikbaar waren om met konvooien te gaan opereren.¹¹

'Naast enig chauvinisme wogen hier bovenal eigen nationale strategische belangen mee'

CNO *Admiral* USN Louis Denfeld (foto: US Naval History and Heritage Command)

Naar een meer maritieme NAVO-strategie?

In februari 1949 drong (*acting*) *Chairman* van de Amerikaanse JCS en toekomstig SACEUR van de NAVO *General* Dwight D. Eisenhower er nadrukkelijker dan voorheen op aan, dat VS-eenheden een Sovjet-Russische opmars waar mogelijk dienden te stuiten bij de Rijn, of moesten standhouden in een substantieel bruggenhoofd in West-Europa. Indien dit onmogelijk was, moesten er versterkingen beschikbaar komen 'to return at the earliest possible moment to Western Europe in order to prevent Communization of that area with long-term disastrous effects on US national interests.'¹²

In het verlengde van deze nog immer sterk op landoptreden en evacuatie geënte insteek, hamerde de USN op een strategie die meer het behoud van een zo oostelijk mogelijk front op het oude continent voorstond. CNO *Admiral* Louis Denfeld zette namelijk grote vraagtekens bij een strategie die terugtrekking achter de Pyreneeën en op Groot-Brittannië voorstond, met daarnaast 'enkel' strategische luchtaanvallen met kernwapens om zo het door Moskou gedomineerde Euro-Aziatische continent te verzwakken en op termijn een amfibische 're-entry' met nieuwe en omvangrijkere geallieerde strijdkrachten mogelijk te maken. De nu voorliggende strategie, aldus de vlagofficier, 'abandoned Western Europe to the Soviets without a struggle, thus in effect handing over the manpower resources and industrial capacity of the region for the use of the Kremlin'. Verder betwijfelde hij of een Westerse eindoverwinning wel zo vanzelfsprekend was, indien er op voorhand zo veel grondgebied, industriële slagkracht en kolen- en olievelden werden prijsgegeven.¹³

Bij deze kritische zienswijze van de USN zij opgemerkt dat ze op dat moment in het US Congress in een zware budgetstrijd was verwickeld met de jonge verzelfstandige en politiek invloedrijke US Air Force (1947). De vlagofficier wilde de bouw van een nieuwe carriervloot veiligstellen nu de luchtstrijdkrachten met succes een nieuwe generatie B-36 langeafstand-bommenwerpers hadden weten te bepleiten. Lees: Denfeld wilde aantonen dat vliegkampschepen en hun boordtoestellen nuttiger waren om eigen grondtroepen in Europa bij te staan dan strategische bommenwerpers. De visie van de *Admiral*, alsook die van andere bondgenootschappelijke CNO's zoals die van het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk maar ook Nederland, ging uit van een grotere rol voor de bondgenootschappelijke verdediging door zeestrijdkrachten, dan tot dan toe was voorzien. Door in de eerste fase van een oorlog met Sovjet-Rusland *niet* uit te gaan van een massale terugtrekking uit West-Europa, maar juist een uiterste inspanning te plegen om bijvoorbeeld aan de Rijn stand te houden, werd de rol van bondgenootschappelijke marines belangrijker. Zij moesten de overzeese bevoorrading en versterking van deze standvastig *verdedigende* eenheden veiligstellen en dus breed worden uitgebouwd. Met andere woorden: *naval power* diende een (veel) groter deel te gaan omvatten van de voorziene Noord-Atlantische militaire afschrikkingsmacht.

De vooral door Denfeld krachtig bepleite strategie van een meer oostelijk gelegen Westerse verdediging, bracht met zich mee dat op de Atlantische SLOC's direct na het begin van de vijandelijkheden een konvooisysteem moest

aftrappen. Dit vroeg weer om meer en flexibel inzetbare zeestrijdkrachten van *alle* bondgenoten voor onder andere ASW- en Mine Counter Measures (MCM-)operaties. Dit vroeg op zijn beurt om verhoogde surveillance-inzet in vredetijd en hiermee vergaande coördinatie van betrokken bondgenootschappelijke marines. Naast voornoemde defensieve maritieme operaties hield, weinig verrassend, de USN vast aan *deep strike* aanvallen vanaf carriers op het Rode Leger. Ook deze offensieve missies dienden bij een conflict terstond plaats te vinden. Dit vereiste dat de USN, maar ook overige bondgenootschappelijke carriertaakgroepen, zich al tijdens crises voorafgaand aan vijandelijkheden in vooruitgeschoven flankposities moesten ophouden zoals in de Noorse Zee.¹⁴

Opzet van een Noord-Atlantische marine-organisatie

Na ondertekening van het NAVO-verdrag in april 1949 en de ratificering ervan vier maanden later, beschikte het bondgenootschap als opgemerkt nog niet over een geïntegreerde militaire structuur. Wel omvatte de jonge alliantie een *Defence Committee* met hierin de betrokken ministers van Defensie en een *Military Committee* met afgevaardigden van de nationale Chefs van Staven. Het laatste gremium verstreekte richtlijnen aan de zogeheten *Standing Group* waarin de VS, het VK en Frankrijk *leading* waren. Deze coördineerde vijf *Regional Planning Groups*. Nadat in september 1949 de Amerikanen het Britse idee verwierpen een USN *Admiral* slechts het mandaat van aansturing – maar niet de controle – over de Atlantische operaties te geven, kwam een maand daarna

Bijeenkomst met ministers van Buitenlandse Zaken in Washington D.C. voor de ondertekening van het Noord-Atlantische verdedigingsverdrag, 4 april 1949 (foto: NAVO)

voor het eerst de *Regional Planning Group North Atlantic* bijeen. Hierin namen de *Chiefs of Naval Staff* zitting van alle lidstaten met havens aan de Atlantische Oceaan of de hiermee verbonden Noordzee, te weten: de VS, het VK, Canada, alsook Frankrijk, Nederland, België, Noorwegen en Portugal. Zij dienden plannen te maken voor een *unified defence* voor de Noordelijke Atlantic. De subwerkgroep offensieve operaties was hierbij enkel toebedeeld aan de USN en RN, met Frankrijk als gedelegeerde. Dit orgaan diende de verdediging van de SLOC's op te zetten en een begin te maken met de 'organization, control and protection of convoys and shipping against air, surface and submarine attack, including counter-offensive, anti-submarine operations'.¹⁵

Nederland ontbrak in deze belangrijkste *Working Group*, omdat het er in de visie van de *Standing Group* geen taak had. In Nederland viel deze buitenlandse bejegening zo kort na de deels door internationale druk bedongen Indonesische onafhankelijkheid, bepaald verkeerd. De KM speelde handig op deze gevoelens in door plannen voor een oceaantvloot te onderbouwen met verwijzingen naar het glorieuze vaderlandse maritieme verleden.¹⁶ Een geïrriteerde minister Stikker bepleitte hierop in de Noord-Atlantische Raad dan ook met klem dat *alle* lidstaten bij strategische vraagstukken moesten worden betrokken, omdat een geïntegreerde bondgenootschappelijke defensie anders bij overige geallieerde landen op weinig steun kon rekenen. Nederland kreeg hierop eind 1950 door de *Standing Group* alsnog een 'secundaire' taak ter zee, naast MCM-operaties in de Noordzee. Het betrof ASW op de Noordelijke Atlantic met onder andere de escortcarrier Hr.Ms. *Karel Doorman*, enige destroyers en onderzeeboten. Ook werd de KM voortaan bij de planning van 'offensieve' missies betrokken.¹⁷

Conclusie

Niettegenstaande een aanvankelijk grotendeels continentale blik en een budgetstrijd tussen de VS-krijgsmachtdeelen alsook internationale strategische rimpelingen tussen de (grotere) marines,¹⁸ kwam het in de jaren 1946-1949 tot een meer maritiem georiënteerd strategisch concept voor de 75 jaar geleden opgerichte verdragsorganisatie. Het bondgenootschap omarmde al snel een strategisch concept dat, zoals onderzoeker Walter Mills het samenvatte, 'put much greater emphasis on sea communications, seaborne weapons and seabased combined operations' als een essentieel onderdeel van de NAVO-afschrikking, waardoor de alliantie beter in staat was Sovjet-Russische militaire agressie over land te voorkomen.¹⁹ De ultieme

erkenning door de NAVO-leiding van het belang van de Noord-Atlantische Oceaan voor de verdediging van het verdragsgebied alsook maritieme *deterrence*, kwam er in december 1950. Mede onder invloed van de Koreaoorlog waarin marines evenmin waren weg te denken, besloten de hoogste politieke vertegenwoordigers in de Noord-Atlantische Raad de navale planning voor deze wateren onder een Amerikaans *unified command* te plaatsen; de in januari 1952 aangetreden *Supreme Allied Commander Atlantic* (SACLANT).

Dr. A.J. (Anselm) van der Peet is senior wetenschappelijk onderzoeker bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) in Den Haag.

Noten

- 1 S.I.P. van Campen, *The Quest for Security. Some Aspects of Netherlands Foreign Policy 1945-1950* (Den Haag, 1958) 109.
- 2 D.C.L. Schoonoord, *Pugno Pro Patria. De Koninklijke Marine in de Koude Oorlog* (Franeker 2012) 41.
- 3 Anselm van der Peet, 'Het vergeten Verdrag van Brussel: voortrekker van de NAVO en internationale leerschool voor de Koninklijke Marine', *Marineblad* 128, 2 (2018) 28-32; *SHAPE History 1951-1952. The Origin and Development of SHAPE Publicly Disclosed*, facsimile (2012) 8.
- 4 De Bondsrepubliek mocht pas na de Verdragen van Parijs in 1955 over eigen strijdkrachten beschikken.
- 5 D.A. Rosenberg, 'The U.S. Navy and the Problem of Oil in a Future War: The Outline of a Strategic Dilemma, 1945-1950', *Naval War College Review* Vol. XXIX, No. 1 Summer (1976) 53-64, aldaar 61; *SHAPE History 1951-1952*, 13-14. Zie ook: J.F. Schnabel, *The Joint Chiefs of Staff and National Policy 1945-1947. History of the Joint Chiefs of Staff*. Vol. I. Office of Joint History Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff (Washington, D.C. 1996) 63-109. De in voornoemde jaren door het JCS achtereenvolgens opgezette plannen *Pincher*, *Broiler* en *Halfmoon* voorzagen bijvoorbeeld in een terugtrekking achter de Pyreneeën.
- 6 Joel J. Sokolsky, *Seapower in the Nuclear Age. The United States Navy and NATO 1949-80*, Naval Institute Press (Annapolis, Maryland 1991) 7-8.
- 7 Sokolsky, *Seapower in the Nuclear Age*, 9, Corbin Williamson, *The U.S. Navy and Its Cold War Alliances, 1945-1953* (Lawrence, KA 2020) 75-76.
- 8 D.A. Rosenberg, 'American Postwar Air Doctrine and Organization: The Navy Experience', in: A.F. Hurley and R.C. Ehrhart (eds.), *Air Power and Air Warfare* (Washington DC 1978) 261.
- 9 Williamson, *U.S. Navy and Its Cold War Alliances*, 76-79.
- 10 Sean M. Maloney, *Securing Command of the sea: NATO Naval Planning 1948-1954* (Naval Institute Press (Annapolis, MD 1995) 56-57.
- 11 Williamson, *U.S. Navy and Its Cold War Alliances*, 81.
- 12 Sokolsky, *Seapower in the Nuclear Age*, 15.
- 13 Kenneth W. Condit, *The Joint Chiefs of Staff and National Policy Volume II 1947-1949* Office of Joint History Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff (Washington, DC 1996) 155, 170, 183-184.
- 14 Sokolsky, *Seapower in the Nuclear Age*, 15-16. Zie voor verdere strategisch-tactische achtergronden over deze vooruitgeschoven carrier groepen: Anselm van der Peet, 'Mainbrace september 1952 'moeder' van alle grote maritieme oefeningen op de NAVO-Noordflank', *Marineblad* 132, 6 (2022) 28-35.
- 15 *SHAPE History 1951-1952*, 14-16; Sokolsky, *Seapower in the Nuclear Age*, 13-14.
- 16 Anselm van der Peet, *Out-of-area. De Koninklijke Marine en multinationale vlootoperaties, 1945-2001* (Franeker 2016) 48-52.
- 17 Schoonoord, *Pugno Pro Patria*, 44.
- 18 De Britse regering legde zich eind 1951 neer bij een USN *supreme commander in de North Atlantic*.
- 19 Walter Mills, 'Seapower: Abstraction or Asset?', *Foreign Affairs* Vol. 29, No. 3 (April (1951). 371-384, aldaar 382-383.

'In Nederland viel buitenlandse bejegening zo kort na de deels door internationale druk bedongen Indonesische onafhankelijkheid, bepaald verkeerd'

VRIJDAG 14 JUNI 2024

EEN WEEK LANG MOUNTAINBIKENVOOR EEN GEZOND EN STERK AFRIKA!

Benefiet(s)diner

Donatie €25.- p.p. graag bij het ontvangst doneren
in de bus @DeMarineclub of ter plekke
op de avond zelf via de QR code

18:00 uur Aanvang aperitief
Uitleg door Maaïke van Doorn
die gaat fietsen voor Amref

19:00 uur Aanvang 3 gangen diner met
mineraalwater en wijn
Afsluiten met koffie/thee en lekkers

Maaïke fietst
400 km/4000 hm
in Tanzania
voor Amref

Prijs €57.50 p.p.
inclusief:

Aperitief,
3 gangen diner met
mineraalwater, wijn
Koffie/thee en lekkers

RESERVEREN

088 9511440

MARINECLUB@MINDEF.NL

Amref Flying Doctors werkt al ruim 65 jaar aan een gezond en sterk Afrika. We leiden zorgverleners op,
bieden basiszorg, geven voorlichting en maken schoon water duurzaam beschikbaar.
Ook praten we met Afrikaanse overheden, want we willen dat verbeteringen blijvend zijn.

CARTOON

DE DIENSTPLICHT

Proefballonnetje of een plan voor de verdediging van Nederland?

Recent verscheen het pamflet 'Bouwen aan een weerbare Samenleving' onder leiding van Derk Boswijk (CDA). Een van de belangrijke punten hierin, is de activering van de opkomstplicht. Voor mij is dit een mooie aanleiding om u mee te nemen in het verleden en mijn overpeinzingen over dit onderwerp.

In mijn colleges stel ik regelmatig de vraag waarom de dienstplicht in Nederland is afgeschaft. Het eerste antwoord is dan steevast – en u raadt het al – dat deze helemaal niet is afgeschaft maar enkel is opgeschort. Een belangrijk verschil, temeer het in 1993 daadwerkelijk een nuance was, die het uiteindelijk mogelijk maakte dat Nederland het tweede land was dat na de val van de muur overging tot een professioneel leger. De verwachting

was toen dat de transitie tot 1998 zou duren. Uiteindelijk zwaaiden de laatste dienstplichtigen al in 1996 af. Toenmalig Minister van Defensie, Joris Voorhoeve, gaf aan hen een Walkman in camouflagekleuren cadeau en daarmee leek een hoofdstuk in de vaderlandse geschiedenis te zijn afgesloten dat met name tijdens de Koude Oorlog breed werd gedragen.

De tweede vraag die ik dan stel is wat volgens de studenten – meestal militairen – de oorzaak voor deze keuze was, die uiteindelijk voor de krijgsmacht grote consequenties had. Het eerste antwoord is dan steevast – en u raadt het al – geld. Het innen van het vredesdividend deed deze keuze maken. Een ander vaak gehoord antwoord is de val van de muur zelf en de daarmee wegvalende dreiging uit het Oosten. Een enkeling weet nog te vermelden dat er zoiets als sociale ongelijkheid ontstond doordat nog maar een klein deel van de mannelijke bevolking opkwam voor zijn nummer. Als ik het aan Chat-GPT vraag, dan weet het systeem me te vertellen dat 'er een groeiende erkenning voor individuele keuzevrijheid en gelijke kansen voor alle burgers ontstond, ongeacht geslacht of achtergrond. De opschorting van de dienstplicht reflecteerde deze veranderingen en erkende dat verplichte militaire dienst niet langer geschikt was voor een moderne samenleving. Al met al werd de opschorting van de dienstplicht gezien als een stap naar een meer eigentijdse en inclusieve benadering van nationale veiligheid en individuele vrijheid in Nederland.' Ik vind dat mooi verwoord.

Ik vraag me wel af, of dit daadwerkelijk de redenen waren. In 2001-2003 had ik het voorrecht en genoegen met veel van de betrokken actoren te praten over hun beweegredenen al dan niet aan de dienstplicht vast te houden. Dat iemand tegen me zei dat 'gelijke kansen voor alle burgers, ongeacht geslacht of achtergrond' een rol speelde kan ik me niet herinneren. Nu wordt Chat-GPT regelmatig ervan beticht dat het geen actieve herinnering heeft aan bepaalde gebeurtenissen en dat het de plank weleens mislaat. Volgens mij dus ook in deze.

Op weg naar een nieuwe krijgsmacht

Uiteindelijk werd de dienstplicht opgeschort vanwege een combinatie van genoemde factoren, maar ook omdat sommige actoren, die bij de besluitvorming betrokken waren, een duidelijk plan hadden. Jacques de Winter, toen plv directeur bij de Directie Algemene Beleidszaken (DAB), had voor de minister van Defensie Relus ter Beek een tienpuntenplan geschreven dat de contouren voor de nieuwe krijgsmacht schetste. Ter Beek was na het verschijnen van de Defensienota 1991 meer en meer ervan doordrongen dat Nederland een expeditieaire

krijgsmacht nodig had, die overal ter wereld bijdraagt aan vrede en stabiliteit. Doorslaggevend was zijn bezoek aan Cambodja, waar hij zag hoe mariniers, die onder eenvoudige omstandigheden in het oerwoud zaten, bijdroegen aan de VN-vredesmissie UNTAC. Tegelijkertijd was het voor de Landmacht moeilijk om voldoende vrijwilligers te vinden voor een geneeskundige compagnie voor dezelfde missie.

Dit bevestigde het beeld dat Ter Beek al eerder had, namelijk dat van een terughoudende Landmacht. Dit ging zo ver dat toenmalig Bevelhebber der Landstrijdkrachten luitenant-generaal Wilmlink elk toekomstscenario zonder dienstplicht nadrukkelijk had uitgesloten. Hij vreesde dat, indien zo iets eenmaal op papier kwam, het bij de beleidsmakers in Den Haag aantrekkelijk kon worden om de dienstplicht af te schaffen. Ter Beek had zo zeer genoeg van deze tactische spelletjes dat hij niet eens meer met de landmachttop in gesprek wilde gaan: 'Ik kende hun argumenten (...). Ik was verbaasd dat ik tegen de generaals durfde in te gaan, maar na zo een lange tijd op het ministerie wist ik een hoop (...). De generaals moesten beseffen dat de tijden waren veranderd.'

Ter Beek presenteerde zijn tienpuntenplan op 31 maart 1992. Pas enkele minuten voor de toespraak veranderde de minister nog de frasering met betrekking tot de afschaffing dienstplicht. Daar waar het origineel nog repte over een 'serieuze overweging' maakte de minister daar 'mogelijk rekening houden met' van. Hoe dan ook, hij verraste daarmee vriend en vijand. De voorzitter van de commissie Dienstplicht 1991, Wim Meijer, een partijvriend van Ter Beek, wist van niets en voelde het werk van de commissie tenietgedaan. Minister van Buitenlandse Zaken Van den Broek wist ook van niets. Ondanks de commotie bereikte Ter Beek met zijn toespraak exact wat hij en de DAB wilden bereiken: Ter Beek trok de Prioriteitennota 1993 naar zich toe. Dat uiteindelijk de dienstplicht in Nederland zou worden opgeschort werd daadwerkelijk pas na de toespraak duidelijk. Ter Beek zat ermee enorm in zijn maag, maar uiteindelijk gaf zijn visie van de toekomstige krijgsmacht samen met de sociale ongelijkheid de doorslag.

Meer dan een proefballon of enkel voor de bühne?

Ter Beek was dus in staat het politieke proces naar zijn hand te zetten omdat hij een duidelijk plan had. En dat is wat ik vandaag de dag mis als we het over de reactivering van de dienstplicht hebben. Te vaak worden proefballonnetjes opgelaten over dit onderwerp, zonder dat men de moeite neemt om van het onderwerp serieus werk te maken. Of men komt wel met serieuze plannen, maar gebruikt men de dienstplicht voor oneigenlijke doeleinden. Het CDA-pamflet lijkt voor het eerst in lange tijd een concreter plan te zijn. Volgens dit rapport is de gevechtsbereidheid in Nederland vergeleken met de Scandinavische landen vrij laag. Maar 46,7% van de bevolking is bereid voor het vaderland te vechten, vergeleken met cijfers ruim boven de 70 in Scandinavië. Saillant detail: een recent overzicht in *The Economist* laat zien dat van de Nederlanders die willen vechten de aanhangers van het CDA met kop en schouders erboven uitsteken,

'Het plan van het CDA lijkt vooral een plan om aan een samenleving te werken die zo nooit heeft bestaan, of om met name maatschappelijke problemen het hoofd te bieden'

bijna 70%. Ik hoop dan ook dat de plannen van het CDA serieus zijn en niet enkel voor de bühne.

Ik ben echter bang dat het dit laatste is. Dit wordt bevestigd door de oproep tot een maatschappelijke dienstplicht. De dienstplicht is in eerste plaats voor de verdediging van het land en een stapsgewijze invoering ervan – ook om de vulling met 20.000 reservisten tot 2035 te bereiken – juich ik toe. Toen ik in 2010 een van de experts was die met de Duitse commissie voor de hervorming van de Bundeswehr sprak, adviseerde ik om serieus na te denken om de dienstplicht in Duitsland op te schorten. Te weinig jonge mannen werden nog opgeroepen, militair viel weinig te leren omdat de beste (onder)officieren in o.a. Afghanistan zaten; omdat er weinig materieel was om een grote groep op te leiden; omdat degenen die wel opkomen niet gemotiveerd worden door koffiezetten en omdat de dienstplicht weliswaar een sociale functie heeft, maar allereerst een militair instrument is. Ja, het is ook ooit ontstaan om de liefde voor het vaderland aan te wakkeren (Rousseau), maar was toch vooral bedacht om voldoende kanonnenvoer te leveren voor oorlogen (Napoleon, Wilhelm II, of Hitler), of juist het vaderland te verdedigen. Terwijl ik deze column schrijf, heeft de Oekraïense president Zelensky de dienstplichtleeftijd verlaagd.

In het plan van het CDA staan meer interessante punten, zoals het bevorderen van weerbaarheid. Andere punten, zoals de bescherming burgerbevolking (BBB) en de reeds genoemde maatschappelijke dienstplicht ademen te veel de geest van de vijftiger jaren. Relus ter Beek was succesvol, omdat zijn plannen voor de toekomst zowel de internationale situatie als het sentiment van de bevolking weerspiegelden. Het plan van het CDA lijkt vooral een plan om aan een samenleving te werken die zo nooit heeft bestaan, of om met name maatschappelijke problemen het hoofd te bieden. Daarnaast mis ik concrete getallen. Een herinvoering vraagt tijd en aandacht van de krijgsmacht en uiteindelijk veel geld. Hierover, over de financiering van de BBB of misschien zelfs een serieuze reserve, is in het pamflet niets te vinden. Is het dan toch het zoveelste proefballonnetje?

Dr. J.E. (Jörg) Noll (1967) is politicoloog en luitenant-kolonel (r) bij de Bundeswehr. Sinds 2007 is hij universitair hoofddocent Internationale Conflictstudies aan de Nederlandse Defensie Academie (NLDA).

Noot

1 J. Noll (2005) "Leadership and Institutional Reform in Consensual Democracies: Dutch and Swedish Defence Organizations after the Cold War", Göttingen: Cuvellier, p. 84 eigen vertaling.

LANSBERG STICHTING

Studietoelage voor kinderen van (oud-)marineofficieren

Defensie en dus ook de Koninklijke Marine heeft een groot assortiment aan toelages voor het personeel. Maar wist u dat de Koninklijke Marine, net als Philips, de Rabobank en vele andere grote werknemers in Nederland een regeling kent voor studerende kinderen? Bij de grote bedrijven staat dit in de secundaire arbeidsvoorwaarden. Bij de marine loopt dit via de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren.

De Stichting Notaris Eduard S. Lansberg Studiefonds bestaat sinds 9 mei 1990. Zij is opgericht uit de nalatenschap (aan de KVMO) van mevrouw Editha Lansberg. Zij is op 26 december 1989 op Curaçao overleden en was de dochter van de naamgever van de Stichting. Het fonds geeft renteloze leningen aan studerende kinderen van (oud-)marineofficieren die daarbij financiële ondersteuning nodig hebben. Waarom alleen kinderen van (oud-)marineofficieren? Omdat dit een van de voorwaarden van de erflaatster is waaronder de door de stichting beheerde gelden mogen worden besteed.

Studiefonds

De door het fonds verstrekte renteloze leningen kunnen nu net dat laatste stukje financiële armslag bieden om die dure studie te kunnen volgen en met goed gevolg te kunnen voltooien. Het Studiefonds kijkt enkel naar de student. Deze moet de lening per studiejaar ook zelf aanvragen en op termijn ook terugbetalen. De ouder hoeft alleen garant te staan voor de terugbetaling. Die terugbetaling gaat echter pas een jaar na het afstuderen in en heeft een lange looptijd (maximaal 13 jaar).

In principe geeft het Studiefonds € 6.000,- per jaar in vier driemaandelijkse termijnen. Per student is het maximale bedrag wat in totaal geleend kan worden vastgesteld op € 30.000,-. In overleg met de student (en eventueel de ouder) zijn ook andere modaliteiten mogelijk.

In de afgelopen jaren heeft de Stichting Notaris Eduard S. Lansberg Studiefonds leningen verstrekt ten behoeve van:

- middelbare en hogere beroepsopleidingen en universitaire studies;
- postdoctorale studies en opleidingen;
- publicatie van een promotiedissertatie;
- reis- en verblijfkosten van in het buitenland genoten (vervolg)studies;
- afronding van een particuliere opleiding die in het buitenland werd aangevangen.

Helaas zijn de laatste jaren zeer weinig aanvragen gedaan voor ondersteuning door het Studiefonds. En dat terwijl

de door de overheid (via DUO) verstrekte studietoelage met rente moet worden terugbetaald en, indien bij het Studiefonds wordt geleend, bij ononderbroken terugbetaling zelfs een deel van de lening (10%) kan worden kwijtgescholden. Wellicht wordt het gebrek aan aanvragen mede veroorzaakt door een geringe naamsbekendheid. Het stichtingsbestuur wil hieraan door deze mededeling iets doen.

De Stichting wil zich niet opwerpen als een volledige vervanger van de door de overheid verstrekte studiefinanciering, maar kan daarop een welkome aanvulling bieden. Dus (ex-)collega's: gun uw kinderen (en dus indirect ook uzelf) enige financiële ruimte tijdens de studie en vraag een studiebeurs aan bij het Notaris Eduard S. Lansberg Studiefonds.

KTZ b.d. ing. Willem Groeneveld EMSD
Voorzitter Notaris Eduard S. Lansberg Studiefonds

Contact secretariaat

Tel.nr: 030-2936228

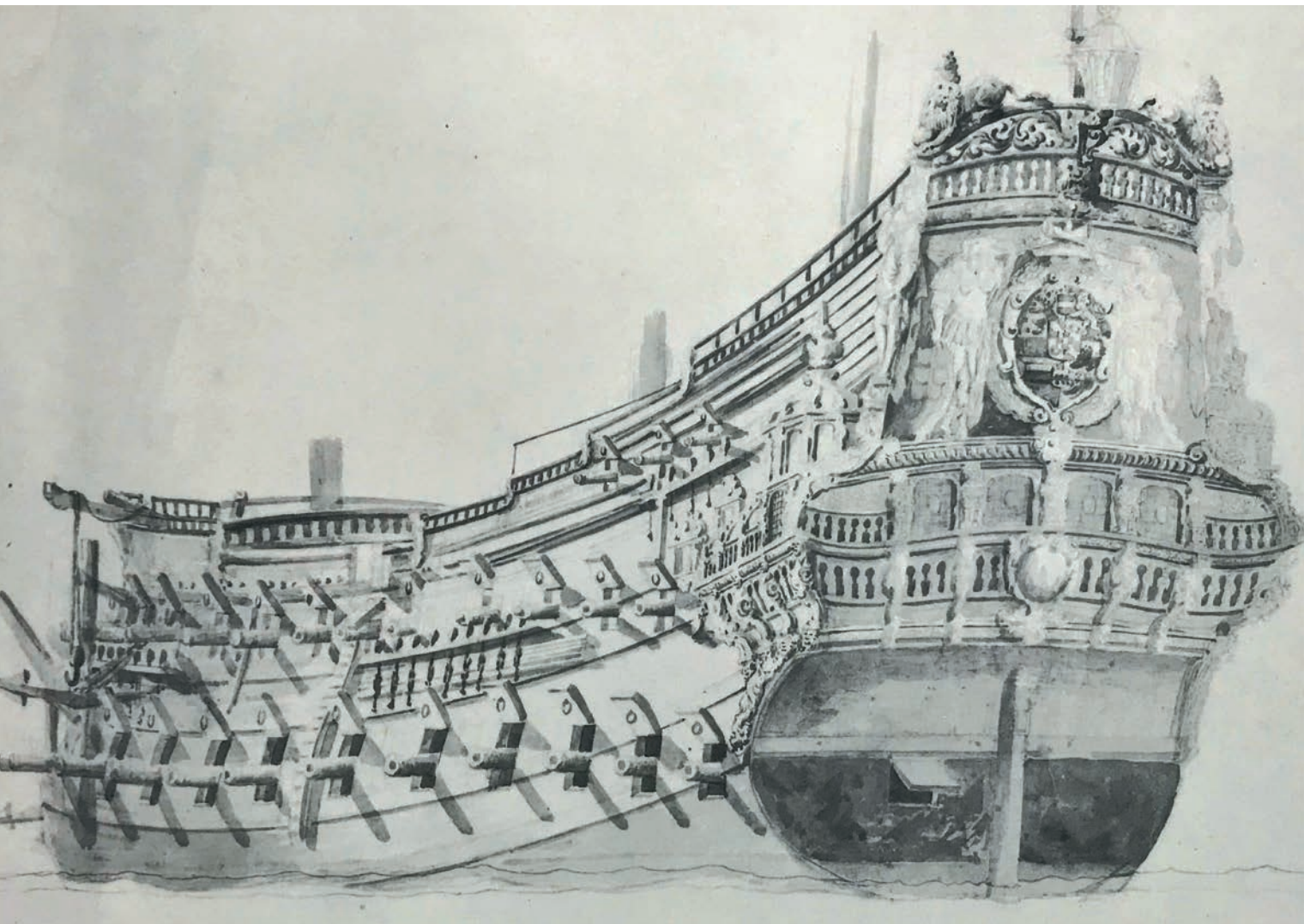
E-mail: wagenaarht@hotmail.com

Bekijk ook de website van de Vereniging
 Onderlinge Bijstand via
www.onderlingebijstand.nl

DE BOUW VAN EEN TROTS SCHIP

Wie bekend is met de maritieme geschiedenis van Nederland in de zeventiende eeuw, weet dat de zeemacht in die periode enkele beroemde schepen kende. Veelal robuuste oorlogsbodems die meerdere zeeslagen doorstonden en onderdak verleenden aan illustere zeehelden. Goede voorbeelden daarvan zijn de *Brederode*, *De Zeven Provinciën*, *Prins Willem*, *Eendracht*, *Gouden Leeuw* en *Aemilia*. De carrière van laatstgenoemde is indrukwekkend. In deze bijdrage staan we stil bij de levensloop van de *Aemilia*, ook wel *Emilia*, *Amalia* of *Prinses Aemilia*.

De Aemilia. Penseel in grijs en potlood door Willem van de Velde de Jonge naar Willem van de Velde de Oude (collectie Boijmans van Beuningen)

Aemilia. Olieverf op doek door Adam Willaerts, 1639 (collectie Het Scheepvaartmuseum). Met dank aan Bijl-Van Urk Old Masterpaintings, Alkmaar.

Jan Salomonszoon van den Tempel, die als een zeer kundige scheepsbouwer bekend stond, was verantwoordelijk voor de bouw van de *Aemilia*. Hij werkte voor de Admiraliteit van de Maze en voor de Staatse vloot. Nederlandse scheepsbouwers stonden goed bekend. Kundig, ter zake doende en efficiënt. Het vak van scheepstimmerman ging van meester op knecht over. Er bestond geen opleiding voor en het was de gewoonte om niets aan het papier toe te vertrouwen. Van den Tempel, geboren in een voornaam geslacht van scheepsbouwers, deed alles uit zijn hoofd en bezat van nature het juiste gevoel voor verhoudingen. Groot nadeel van die gewoonte was dat innovaties slechts mondjesmaat werden doorgevoerd. Iets veranderen stond gelijk aan het kleuren buiten de traditionele krijtlijnen en dat gebeurde niet snel. Iedere scheepsbouwer hanteerde eigen afmetingen, zodat geen schip gelijk was aan een ander. Wat vaststond was dat de romp niet te smal mocht zijn zodat genoeg ruimte overbleef voor een nauwkeurig afgemeten hoeveelheid victualie. Het vasthouden aan traditionele waarden in de scheepsbouw maakte dat Nederland achterliep ten opzichte van het buitenland. Zo was Duinkerken veel verder in het ontwikkelen van snellere schepen.

Duinkerker kaperschepen waren geavanceerder en wendbaarder dan Nederlandse oorlogsbodems. Tromp weigerde zich bij die achterstand neer te leggen en liet buitgemaakte kaperschepen van boven tot onder inspecteren en bestuderen. Hij wilde tot in detail weten hoe de constructie in elkaar zat en waar die precies afweek van de bouw van Nederlandse oorlogsbodems. Grondig onderzoek leverde nieuwe inzichten op. Schepen uit Duinkerken hadden geen rijzige voor- of achterkastelen meer. Hun rompen waren verlengd en versmald. Daarnaast beschikten zij over roeifaciliteiten, waardoor tijdens windstilte gestaag

kon worden doorgevaren. De ingrepen verhoogden de snelheid, maar kenden ook nadelen waaronder het aan boord nemen van kleinere hoeveelheden victualie. Het hebben van een kleinere voorraad eten en drinken betekende een korter verblijf op zee en zorgde voor geringere ballast waardoor het schip minder stabiel was. Tromp wilde innovaties doorvoeren in de bouwconstructie, maar dat ging niet vanzelf. Hij stuitte op vastgeroeste gewoonten en dat frustreerde hem zeer. Aangezien Tromp op een minuut afstand van de twee admiraliteitswerven in Rotterdam woonde, was hij bijna dagelijks op de werkvloer te vinden. Hij besteedde veel aandacht aan contact met de scheepsbouwers, sprak met de werklieden en werkte intensief met hen samen. Zijn authenticiteit dwong bewondering af en zorgde voor wederzijds respect. Stapje voor stapje won hij hun vertrouwen en constateerde vol genoeg dat de bedrijfstak bloeide. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat waren werklieden op de werf actief. Het was een komen en gaan van mensen. Naast de werklui brachten zeelieden, scheepsbouwers, kooplieden, onderofficieren en officieren met regelmaat een bezoek aan de Rotterdamse admiraliteitswerf.

Jan Salomonszoon van den Tempel rolde als scheepstimmerman het vak in. Hij ontwierp schepen, had succes en klom op tot bouwmeester. Het beroemdste schip waarvan hij werkte was *De Zeven Provinciën*. Met de bouw van de *Aemilia*, in de periode 1632-1634, stak Van den Tempel met kop en schouders boven zijn collega's uit. In de Scheepmakershaven in Rotterdam waren twee werven van de Admiraliteit gevestigd. Deze waren in 1613 langs de Maas aangelegd en liepen via een brede gracht van de Leuvehaven naar de Wijnhaven. Op die plek werd de kiel voor de *Aemilia* gelegd. In de tweede helft van 1632 ging zij te water, waarna de afbouw van start ging. In 1634

kwam het schip gereed. Van den Tempel was trots, hield zijn creatie nauwlettend in de gaten en onderwierp haar bij het minste geringste aan minutieuze inspecties. De *Aemilia* was immers als vlaggenschip bedoeld en moest aan de hoogste eisen voldoen. Nadat luitenant-admiraal Filips van Dorp in 1637 zijn ontslag had gekregen, deed de *Aemilia* vanaf 1639 dienst als vlaggenschip van Maarten Tromp met Barent Barentszoon Craner als kapitein. Het aantal kanons nam toe van 54 naar 57.

De *Aemilia* was opgebouwd uit hout dat timmerlieden bij elkaar hadden gezocht op de houtmarkten van Dordrecht en Amsterdam. Het hout, afkomstig uit het Zwarte Woud en het zuiden van Noorwegen, werd met strengheid gekeurd. Zij onderwierpen de stammen aan nauwkeurig onderzoek op rechtheid, knoesten, dikten en zwakke plekken. In Nederlandse oorlogsschepen zat materiaal verwerkt uit de bossen van meerdere Europese landen. Scheepsbouwmeesters selecteerden de houtdelen nauwkeurig, waarna zij werden omgevormd tot onderdelen van het schip. Op het wulf, het hol gebogen dwarsscheeps gedeelte van het achterschip, gelegen tussen het hakkebord en de spiegel, stond *Aemilia* geschilderd. Het schilderen van de scheepsnaam op de spiegel was gewoon op de Rotterdamse admiraliteitswerven, maar kende buiten de stad geen navolging. Nadat Filips van Dorp was ontslagen en Tromp hem opvolgde, werd besloten de schepen te professionaliseren. Dat was noodzakelijk omdat Van Dorp de vloot stevig had verwaarloosd. Tromp bestelde schepen die tien meter korter waren dan de *Aemilia*, maar waarvan de wijze van bouw identiek was.

Eerst werd de kielbalk gelegd, die bestond uit drie aan elkaar verbonden sterke stukken hout en eindigde in de voorsteven. Een balk van dezelfde dikte krulde in een kwart van een cirkel omhoog. Aan de achterkant plaatsten de bouwers de achtersteven, die leek op een vork met een lange steel met slechts twee tanden. De steel was de positie waar het hakkebord een plek zou krijgen. En als de kiel, de ruggengraat van het schip, eenmaal lag dan was de basis gereed en de tijd rijp om bier te drinken. Vergelijk het met het bereiken van het hoogste punt van een huis (het pannenvier). Na de kielbalk volgden de spanten, de fokkemast en de grote mast. De spanten werden met scheepsgangen bekleed. In de scheepsbouw van de 17^e eeuw bestonden twee bouwmethoden. In Amsterdam werd eerst de scheepshuid geplaatst, waarna de spanten volgden. Op werven buiten Amsterdam werden veelal eerst de spanten opgezet, waarna de scheepshuid volgde. Dat was een wezenlijk verschil. De *Aemilia* werd volgens de tweede methode gebouwd. Eerst de spanten en daarna de huidgangen. De eerste methode werd uitvoerig door Nicolaas Witsen beschreven. Zijn methode werd schaal-bouw of *shell-first* genoemd. De tweede methode werd als *frame-first* betiteld. Tijdens de bouw van de *Aemilia* volgde Van den Tempel zijn eigen weg. Hij bouwde,

‘Het hout, afkomstig uit het Zwarte Woud en het zuiden van Noorwegen, werd met strengheid gekeurd’

Maarten Harpertszoon Tromp. Olieverf op paneel, anoniem (collectie Marinemuseum)

zoals aan de Maas de gewoonte was, volgens de *frame-first* methode en bepaalde zelf de lengte, de breedte en de holte van het schip. Daarbij hield Van den Tempel zich aan de richtlijnen die golden voor de opbouw van het bovenschip, dat vlakker was. Verder waren de lichtere constructie, doorlopende dekken van voor- naar achtersteven en een slankere romp door een grotere lengte in verhouding tot de lengte belangrijk. Vooral dat laatste had veel te maken met het verhogen van de snelheid van het schip dat de aanduiding ‘fregattering’ kreeg.

Tweede armada, koninklijke opdrachten en Duinkerken

In eerste instantie voer Filips van Dorp op de *Aemilia*, maar wegens onvermogen nam luitenant-admiraal Maarten Tromp zijn plek op 29 oktober 1637 over. Na succesvolle acties tegen Duinkerker kapers concentreerde Tromp zich op de Tweede Spaanse Armada die onder bevel stond van de onsympathieke admiraal en mannetjeskerel don Antonio de Oquendo. Na een kat en muisspel besloot Tromp op 21 oktober 1639 de strijd met Oquendo aan te gaan en bracht de Armada een vernietigende nederlaag toe. Daarna volgden enkele koninklijke opdrachten. Tromp begeleidde Willem van Nassau, de zoon van Frederik Hendrik, naar Engeland om kennis te maken met zijn aanstaande bruid Maria Henriëtte Stuart, de oudste dochter van de Engelse koning Karel I. In 1642 begeleidde Tromp Henriëtte Maria van Frankrijk, de vrouw van de Engelse koning Karel I, en haar dochter Maria Henriëtte Stuart, vanuit Engeland naar Nederland en weer terug. Op 8 februari 1645 meldde Tromp zich met de *Aemilia* bij Duinkerken dat door de Fransen was belegerd, waarna het kapersnest zich op 11 oktober overgaf.

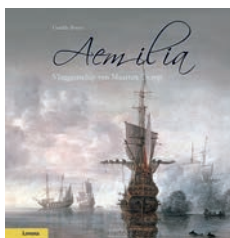
Het einde van een trots schip

In 1647 zat de levensduur van de *Aemilia* er bijna op. Zij lekte aan alle kanten en omdat Tromp het schip liefhad, pleitte hij opnieuw voor een algehele opknapbeurt ter waarde van 15.000 gulden. Dat was een enorm bedrag in die tijd en het schip niet meer waard. Desondanks ging de Rotterdamse admiraliteit akkoord, maar de Staten-Generaal niet. Delen van de grote mast gingen naar de Sint Laurenskerk in Rotterdam om het zware orgel in de kerk te stutten. Op 23 mei 1647 veranderde Tromp van tactiek en stelde voor de *Aemilia* in de verkoop te doen en van de opbrengst een nieuw schip te laten bouwen. Filips van Dorp, die meende dat het bouwen van een nieuw schip onwenselijk was, viel tegen hem uit en schreeuwde dat hij liever zag dat Tromp met de *Aemilia* ten onder zou gaan. Aangezien de kosten de baten al lang niet meer dekten, wilden de Staten-Generaal definitief van de *Aemilia* af en zetten haar te koop. Al snel ging zij voor een aanvaardbaar bedrag op de Amsterdamse koopman Pieter Trip over, die het schip in juni 1651 aan de Fransen doorverkocht. De *Aemilia*, vernoemd naar de vrouw van Frederik Hendrik, Amalia van Solms, deed in 1647 eerloos en gedwongen dienst als kaperschip op de Middellandse Zee.

Dat het schip naar de vrouw van Frederik Hendrik was vernoemd kwam duidelijk tot uiting op het hakkebord of bovenspiegel. Daar was het wapen van Frederik Hendrik van Oranje-Nassau afgebeeld en dat wapen zorgde voor de verbinding met zijn echtgenote. Frederik Hendrik was in zijn hoedanigheid van stadhouder opperbevelhebber

'Het eens zo trotse vlaggenschip viel in handen van twee Spaanse oorlogsschepen, die haar als prijs naar Napels versleepten'

van de oorlogsvloot en droeg de rang van admiraal-generaal. Aan weerszijden van het hakkebord sierden figuren met bazuinen die de loftrumpet staken over Amalia van Solms. Onder het wapen van de stadhouder liep een doorlopende galerij die eveneens van een wapen was voorzien. Daaronder stond dus op de wulf *Aemilia* geschilderd. Het eens zo trotse vlaggenschip viel in handen van twee Spaanse oorlogsschepen, die haar als prijs naar Napels versleepten. Een roemloos einde van een markant oorlogsschip met een indrukwekkende carrière en rijke geschiedenis. Al dobberend aan de havenkade kwijnde de *Aemilia* weg en doofde haar levenslicht.

Voor een uitgebreidere geschiedenis van dit schip zie: G. Boven, *Aemilia. Vlaggenschip van Maarten Tromp* (2023), ISBN: 9789464562149.

Maarten Tromp vlak voor de zeeslag bij Duins, 1639. Ingekleurde lithografie door Charles Rochussen, 1877 (collectie Rijksmuseum)

Studenten en soft power

Een paar weken geleden kon ik mijn cursus aan de Universiteit Leiden weer met een tevreden gevoel afsluiten. Ik geef daar het vak 'European Armed Forces and Societies' aan derdejaars bachelorstudenten aan de Faculteit Sociale Wetenschappen. Het is meestal een groep van zo'n dertig studenten die zich willen verdiepen in de strategische cultuur van West-Europese landen. Ze doorlopen deels vaste collegestof, maar er is ook alle ruimte om actuele ontwikkelingen te koppelen aan de theorie. Oekraïne/Rusland en Israël/Hamas: amper stof om door te denken.

'Soft power is het vermogen om de voorkeuren van anderen zodanig te beïnvloeden dat zij ook willen wat jij wil'

Er zat dit jaar een Oekraïense student in de klas, naast een drietal Amerikanen, en Engelsen, Duitsers, Italianen en studenten uit Singapore en Japan. Machtig interessant om te zien hoe die met elkaar en met Nederlandse studenten in discussie gaan. We hebben de cursus afgesloten met een bezoek aan het KIM, een rondleiding door Zr.Ms. De Zeven Provinciën en een borrel in de Marineclub.

Maar ja, de voertaal van mijn vak is Engels. Het onderwijs aan buitenlandse studenten staat onder druk. Eind januari was daarover een debat in de Tweede Kamer met minister Dijkgraaf van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De kritiek richtte zich vooral op de kosten (uiteraard), op het feit dat er te veel (en te slecht) Engels zou worden gesproken en dat de kennis die buitenlandse studenten in Nederland opdoen zou wegvloeien naar het buitenland. Toch valt bij die kritiek wel wat te zeggen.

Onderwijs aan buitenlandse studenten is een vorm van *soft power*. De term is uitgevonden door de Amerikaanse politicoloog Joseph Nye. Hij zegt dat macht niet alleen tot uiting komt in zichtbare kenmerken zoals omvang van de bevolking, grondgebied, militaire macht of omvang van de economie. Dat is *hard power*. *Soft power* is framing of agendasetting; daaronder vallen maatregelen waardoor de voorkeuren van anderen onhaalbaar, irrelevant of buitenissig lijken. En *soft power* is ook het vermogen om de voorkeuren van anderen zodanig te beïnvloeden dat zij ook willen wat jij wil. Denk aan overtuigingskracht en het opwekken van positieve gevoelens bij anderen als het gaat om dingen die jij belangrijk vindt. *Soft power* heeft niet het onmiddellijke effect dat je vaak bij geweldgebruik of economische sanctiemaatregelen ziet. Het is beïnvloeding op de lange termijn.

Dat is in feite ook wat er in een klas buitenlandse studenten in Nederland gebeurt. Als het onderwijs een beetje succesvol is, heb je als docent de kans om een aantal kansrijke jonge mensen een tijdje een goed gevoel over Nederland te bezorgen. Amerikanen weten dat drommels goed. Zij hebben van oudsher ook programma's die jonge mensen in staat stellen in een paar weken kennis te maken met de Verenigde Staten. En hun niet alleen de goede, maar ook de meer negatieve dingen te laten zien. Het gevoel dat je als deelnemer aan zo'n programma overhoudt blijft je voor altijd bij.

Dat brengt mij terug bij mijn vak in Leiden, opgedragen door de KVMO. Natuurlijk, het is een gewone cursus als alle andere. Maar toch, er zijn ieder jaar altijd weer een paar studenten – Nederlandse en buitenlandse – die er een goede herinnering aan overhouden. Je weet niet in welke positie ze ooit terecht zullen komen. En als ons land dan een gunstig plekje houdt in hun herinnering ... Dan is dat mooi meegenomen.

Prof. dr. Theo Brinkel is KVMO hoogleraar Militair-maatschappelijke studies aan de Universiteit Leiden. Hij schrijft deze column op persoonlijke titel.

Warship No. 15
S-class destroyer Piet Hein
(ex HMS Serapis)

Auteur	Jantinus Mulder
Uitgever	Walburg Pers, Zutphen (2024)
Omvang	52 blz
Prijs	€ 20,00
ISBN	9789464561920

HM*Serapis* was een S-klasse destroyer die in december 1943 bij de *Royal Navy* in operationele dienst kwam. Als onderdeel van de *Home Fleet* werd de *Serapis* ingezet als escortevaartuig bij de PQ-konvooien en zag tevens inzet tijdens D-Day. In oktober 1945 werd het schip, omgedoopt tot Hr.Ms. *Piet Hein*, bij de Koninklijke Marine in dienst gesteld en kwam in actie in de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog en de Koreaoorlog. Zoals gebruikelijk is deze fraaie publicatie weer voorzien van veel beeldmateriaal en geeft Mulder ons een bijzonder compleet overzicht van dit scheepstype.

The Origins of Aegis
Eli T. Reich, Wayne Meyer, and the
Creation of a Revolutionary Naval
Weapons System

Auteur	Thomas Wildenberg
Uitgever	U.S. Naval Institute Press, Annapolis MD (2024)
Omvang	296 blz
Prijs	\$ 39,95
ISBN	9781682479230

Dit boek biedt lezers een diepgaand inzicht in de verdiensten van twee opmerkelijke en zeer getalenteerde marineofficieren en hun bijdragen aan de ontwikkeling van het Aegis-wapensysteem. Auteur Thomas Wildenberg beargumenteert dat een combinatie van essentiële persoonlijke eigenschappen en kwaliteiten en belangrijke operationele en technische ervaringen, die fundamenteel zijn voor de aard van oorlogsvoering op zee, van cruciaal belang zijn voor het

ontwikkelen van zeer competente en zelfverzekerde officieren. Dergelijke officieren zijn nodig om grote acquisitieprogramma's te leiden die innovatieve wapensystemen kunnen opleveren voor een moderne marine, die wordt geconfronteerd met dreigingen uit het nieuwe tijdperk.

De Atjeh-generaal
Het militaire leven van
Frits van Daale

Auteur	Vilan van de Loo
Uitgever	Prometheus, Amsterdam (2024)
Omvang	384 blz
Prijs	€ 32,50
ISBN	9789044654554

Frits van Daalen (1863-1930) was militair pur sang. Zijn carrière nam een dramatische wending door een conflict met de toenmalige gouverneur-generaal Van Heutsz, dat escaleerde tot een nationale bestuurscrisis. Van Daalen schreef talloze brieven en nota's, waarin hij zijn meningen en gevoelens over het koloniale bestuur snoeihard formuleerde. Hij schreef om zich te uiten, maar ook om te krijgen waar hij zijn leven lang naar zocht: erkenning van zijn beleid en bestuur. Van Daalen is nu vooral bekend als gewelddadig militair; zijn expeditie door Atjeh in 1904 geldt als uiterst controversieel. Maar dat eenzijdige beeld behoeft uitbreiding en correctie. Deze biografie plaatst Van Daalen in zijn tijd.

Het nieuwe IJzeren
Gordijn
Hoe de machtspolitiek terugkeerde
in Europa

Auteur	Rob de Wijk
Uitgever	Balans, Amsterdam (2024)
Omvang	320 blz
Prijs	€ 23,99
ISBN	9789463823326

In Europa maakten eeuwen van machtspolitiek na de Koude Oorlog plaats voor een idealistisch buitenlandbeleid, waarbij defensie steeds werd uitgetekend. De rekening van dit denken ontvingen wij op 24 februari 2022, toen Rusland Oekraïne binnenviel. Machtspolitiek bleek toch niet verdwenen. De militaire dreiging voor Europa evenmin, maar dat kon zichzelf intussen allang niet meer verdedigen. De prijs van dertig jaar militaire verwaarlozing, morele politiek en zelfoverschatting is hoog. Maar niet alles is verloren, concludeert De Wijk in zijn nieuwe boek. De Oekraïne-oorlog heeft Europa gedwongen zich aan te passen aan een nieuwe tijd. En paradoxaal genoeg liggen daarin juist kansen om onze welvaart en veiligheid beter te verankeren.

Countering China's
Great Game
A Strategy for American Dominance

Auteur	Michael Sobolik
Uitgever	U.S. Naval Institute Press, Annapolis MD (2024)
Omvang	192 blz
Prijs	\$ 21,95
ISBN	9781682479506

De VS zitten middenin een nieuwe koude oorlog met de Chinese Communistische Partij (CCP), en is aan het verliezen. Deze bewering – de kern van Soboliks werk – daagt de conventionele wijsheid uit Washington over de betrekkingen tussen de VS en China uit. Washington reageert op Beijing door in het defensief te gaan. Net als de Amerikaanse inspanningen om de Sovjet-Unie in de 20ste eeuwse Koude Oorlog in bedwang te houden, hebben de VS ook nu een strategische visie nodig om zich tegenover China staande te houden. Sobolik komt met een plan voor een Amerikaanse overwinning en presenteert een routekaart om de kern van het buitenlands beleid van de CCP te saboteren: het Belt and Road Initiative (BRI).

HOE OORLOGEN WORDEN GEVOCHTEN EN GEWONNEN

Op het eerste gezicht vormen ze een merkwaardig auteursduo: de Britse historicus Andrew Roberts, biograaf van onder meer Napoleon en Churchill, en de Amerikaanse generaal b.d. David Petraeus. Maar de schijn bedriegt. Op internet circuleert een video-opname van de presentatie van *Conflict* in een boekwinkel in Washington in oktober 2023. De auteurs betonen zich niet alleen welbespraakt met een gevoel voor humor en een grote kennis van zaken. Maar ze zijn ook aan elkaar gewaagd en vullen elkaar uitstekend aan. Dat zijn precies de kwaliteiten die hun boek zo bijzonder maken.

Met *Conflict* willen Roberts en Petraeus in de eerste plaats de oorlog in Oekraïne in een historische context plaatsen, maar hun ambities reiken verder. Zij willen tevens laten zien 'hoe militairen over de hele wereld van vorige oorlogen hebben geleerd – of niet'. Daarvoor hebben de auteurs niet *alle* conflicten sinds 1945 bekeken, maar alleen als die bijdroegen aan de ontwikkeling van oorlogvoering. 'Betekende een conflict op enige manier een ontwikkeling op oorlogsgebied, zoals tactiekconcepten, een essentieel nieuw wapen of als verdediging boven aanval gaat (of andersom), dan hebben we het in dit boek opgenomen.'

Het is niet helemaal duidelijk hoe de auteurs de taken hebben verdeeld. Op de kaft staat Roberts' naam – in weerwil van de normale alfabetische volgorde – voorop, wat erop zou duiden dat hij de hoofdauteur is. Bij de hoofdstukken over Afghanistan en Irak vermeldt een voetnoot dat deze 'grotendeels' geschreven zijn door Petraeus en dat de gebeurtenissen – waar hijzelf zo nauw bij betrokken was – vaak in de eerste persoon worden verteld. Dat is in een historische studie inderdaad hoogst opmerkelijk, maar – zo legde de generaal grijnzend uit op de boekpresentatie in Washington – hij vond toch het belangrijker te vermijden dat de lezer de indruk zou krijgen dat hij zichzelf met Caesar wilde vergelijken. Petraeus was onder meer commandant van de 101e Luchtlandingsdivisie bij de inval in Irak in 2003 en opperbevelhebber van de Amerikaanse troepen in Irak in 2007-2008.

'Het hoofdstuk over het eerste jaar van de Oekraïne-oorlog behoort stellig tot de beste analyses die gemaakt zijn van de Russische invasie in februari 2022'

Op eerste gezicht is er nogal wat op het boek aan te merken. Zo wordt niet elke oorlog systematisch op bepaalde vraagpunten onderzocht. Dat kan ook bijna niet want het perspectief van de auteurs verbreedt zich snel. Al in de inleiding kondigen zij aan dat, naast de ontwikkeling van oorlogvoering, óók 'het belang van strategisch leiderschap' een onderzoeksthema zal zijn. Gaandeweg blijkt bovendien dat de *counterinsurgency*-oorlogvoering een speciale plaats in het boek heeft. Een tweede bezwaar is dat de maritieme oorlogvoering vrijwel geheel buiten beschouwing blijft. Deze omissie wordt nergens verklaard, ofschoon de auteurs in hun slothoofdstuk 'de zee' (naast land, lucht, ruimte, cyberspace en informatie) toch nadrukkelijk noemen als een van de 'zes domeinen' van toekomstige oorlogvoering! Ten derde is het boek wel erg Amerika-centrisch. Als de oorlog in Oekraïne zo'n belangrijke aanleiding voor deze studie was – en Poetins wijze van oorlogvoering in het betreffende hoofdstuk zeer veel kritiek krijgt – waarom dan zo weinig gemeld over ontwikkelingen in het Russische krijsbedrijf sinds 1945? De sovjet-interventie in Afghanistan (1979-1989) komt aan de orde, maar hoe de Russen die hebben geëvalueerd, blijft onduidelijk.

Waarom is *Conflict* dan toch zo'n knap boek? Zoals gezegd: door de enorme kennis van zaken van de auteurs en de wijze waarop zij elkaar aanvullen. Iedere casestudy biedt verrassende perspectieven. Is de keuze van de geanalyseerde oorlogen arbitrair? Inderdaad, de dekolonisatie van Indonesië ontbreekt. En dat doen ook bijvoorbeeld Belgische militaire operaties in sub-Sahara Afrika. Daar staat echter tegenover dat datgene wat wèl wordt geboden, zeer de moeite waard is. Neem de geslaagde hoofdstukken over de oorlogen in Vietnam (1964-1975), Afghanistan (2001-2021) en Irak (2003-2011). De auteurs zijn zeer kritisch over de manier waarop de Amerikanen toen de problemen met *counterinsurgency* maar niet de baas konden worden: 'Het is [...] diep tragisch dat de lessen die het Amerikaanse leger uit Vietnam had moeten trekken over *counterinsurgency*-operaties jaren later in Irak en Afgha-

nistan opnieuw moesten worden getrokken.' Zo was er in 2003 geen plan voor de toekomst van Irak na de oorlog. Voordat hij met zijn divisie de aanval op Bagdad begon, vroeg Petraeus zijn opperbevelhebber wat er stond te gebeuren als het regime van Saddam Hoessein was afgezet. Hij kreeg te horen: 'Zorg gewoon dat je in Bagdad komt, Dave. Daar nemen wij het van je over'. Dit betoog wordt overigens uitstekend aangevuld met uiteenzettingen over de Franse worsteling in Indochina en Algerije en de (geslaagde) Britse *counterinsurgency* in de oorlog in Maleisië (1948-1960).

Regelmatig wijzen de auteurs op het belang van strategisch leiderschap in een conflict. Dat kan in veel gevallen het verschil maken tussen een overwinning of een nederlaag. Mooi zijn de portretten van zeer uiteenlopende leiders, van Mao Zedong in de Chinese burgeroorlog (1945-1949), via sir Gerald Templer, de Britse Hoge Commissaris in Kuala Lumpur (die het voor *couterinsurgency*-oorlogen essentiële begrip *hearts and minds* uitvond en toepaste) tot de Oekraïense president Volodymyr Zelensky ('de Churchill met een iphone').

Andere hoogtepunten vond recensent dezes de uiteenzetting van de Jom Kippoeroorlog in 1973, toen Israël aanvankelijk niet alleen werd verrast door de Egyptische en Syrische aanval, maar ook door de uiterst effectieve antitankkraketten van Sovjetmakelij waarover de tegenstander beschikte. En die over de Falklandoorlog in 1982 waar het hoge moreel van Britse beroepsmilitairen de doorslag gaf in de vaak zeer harde gevechten met de Argentijnse tegenstander. Het hoofdstuk over het eerste jaar van de Oekraïne-oorlog behoort stellig tot de beste analyses die gemaakt zijn van de Russische invasie in februari 2022.

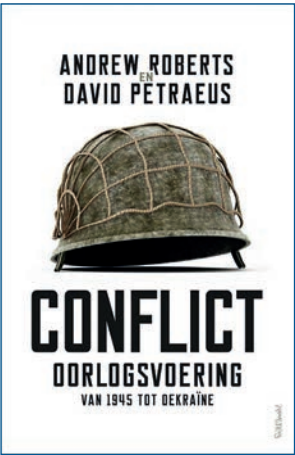
Vermeldenswaard is eveneens het laatste hoofdstuk, waarin de auteurs zich wagen aan voorspellingen over oorlogvoering in de toekomst. Dat gaat onder meer over de ontwikkeling van drones en kunstmatige intelligentie. Ze citeren de militair historicus Max Boot: 'Zullen oorlogen op een zekere dag worden uitgevochten met Terminatorachtige machines?' Daar ziet het op dit moment inderdaad naar uit, aldus Roberts en Petraeus. Aan het slot blijkt dat de auteurs nog een boodschap hebben. Zij willen laten zien hoe belangrijk het is om oorlog 'indien ook maar enigszins mogelijk' te voorkomen via afschrikking. De 'les' die zij trekken uit de oorlog in Oekraïne en voorgaande conflicten is dat 'in het bijzonder de VS' de capaciteiten voor alle types conflicten in stand moeten houden, dus niet alleen voor grootschalige gevechtsoperaties, maar ook voor verschillende vormen van irreguliere oorlogvoering. Hun conclusie: 'Dat gaat inderdaad veel geld kosten. Maar historisch gezien is keer op keer gebleken dat deze kosten slechts een fractie bedragen van de prijs die zal worden betaald [...] wanneer afschrikking faalt.'

In de internationale pers wordt *Conflict* ook geprezen om zijn leesbaarheid; daarvan is helaas in de Nederlandse uitgave niet veel te merken. De vertalers hebben grote moeite met de vaak lange, meanderende – maar desondanks glasheldere – zinnen van Roberts en Petraeus. Meestal ontaarden die in een treurigstemmende aaneenschakeling van tantebetjeconstructies en herhalingen. Ook het

‘In de internationale pers wordt Conflict ook geprezen om zijn leesbaarheid; daarvan is helaas in de Nederlandse uitgave niet veel te merken’

militaire jargon vormt een obstakel. In arren moede heeft deze recensent zich een origineel exemplaar van het boek aangeschaft. Toen bleek dat met die 'ingenieurs' die dapper optrekken naast infanterie en tanks, de genietroepen worden bedoeld. En dat het raadselachtige 'gebruik van onopgemerkt artillerievuur' de vertaling moet zijn van 'use of unobserved artilleryfire' en dus te maken heeft met de nauwkeurigheid van dat vuur. Het is onbegrijpelijk dat de uitgever deze (en vele andere) bizarre missers niet heeft opgemerkt. Ook de talrijke kleinere foutjes in de tekst, in de voetnoten en in de paragraafkoppen doen vermoeden dat deze uitgave in grote haast tot stand moest komen. Gelukkig kan de lezer teruggrijpen op de – inderdaad uitstekende geschreven – oorspronkelijke versie van deze veelzijdige en prikkelende intellectuele exercitie in recente militaire geschiedenis.

J.W.L. Brouwer, Centrum voor Parlementaire geschiedenis, Radboud Universiteit Nijmegen

Conflict
Oorlogsvoering van 1945 tot Oekraïne

Auteur	Andrew Roberts & David Petraeus
Uitgever	Prometheus, Amsterdam (2023)
Omvang	560 blz
Prijs	€ 45,00
ISBN	9789044654073

Reactie naar aanleiding van het artikel ‘Een geval van hardnekkige misvorming?’, door dr. J. Anten in *Marineblad*, nr. 2 (2024), p. 30-37

Met grote belangstelling hebben Rob Enthoven en ikzelf, Peter Boer (niet Pieter), de analyse van Jaap Anten getiteld ‘Een geval van hardnekkige misvorming?’ gelezen in *Marineblad* nr. 2 (2024). Omdat een tweede deel van de analyse wordt aangekondigd, willen we nu niet uitgebreid reageren, maar een paar dingen moeten ons toch van het hart.

De kritiek lijkt zich vooral toe te spitsen op ons bronnengebruik en dan met name het niet gebruiken van de, ook door Bosscher als bron gebruikte, artikelen van Schoutbij-nacht Nuboer. Het heeft echter een goede reden dat wij Nuboer niet hebben gebruikt. Wij hebben namelijk het bronmateriaal van Nuboer, de vertalingen van het Japanse stafwerk *Senshi Soshō* Deel 26 gebruikt die hij had laten maken. In de jaren 1984-85 tijdens bezoeken aan de toenmalige Afdeling Maritieme Historie heb ik de Collectie Nuboer doorgewerkt voor mijn onderzoek naar de Japanse marine operaties in het kader van mijn proefschrift. In Doos 9 van de Collectie Nuboer, ter inzage gegeven door drs. Raven, het toenmalig hoofd, bevonden zich destijds vertalingen van Deel 26. Ik was ook de eerste voorzitter van de Corts Foundation, welke stichting het initiatief heeft genomen om *Senshi Soshō*-delen te vertalen. Ik beschikte daardoor al lang voor de vertaling van Willem Rummelink van Deel 26 werd gepubliceerd, over diverse vertaalde hoofdstukken van *Senshi Soshō*-boeken.

Rob Enthoven heeft tot in detail uitgezocht hoe het komt dat het ‘eindoordeel’ van Morison zo afweek van zijn initiële harde oordeel op basis van primaire bronnen over het functioneren van Doorman (in Deel III van de stafwerk serie *United States Naval Operations in World War II*). Dat kwam omdat er van Nederlandse zijde zwaar is gelobbyd om Morison te bewegen zijn oordeel aan te passen. Die lobby werd in de periode 1949-1952 gevoerd door de toenmalige Sectie Maritieme Historie van de marinestaf ondersteund door Prof. T.C. Milo van de Universiteit Leiden. Ook K.W.L. Bezemer werd ingezet en heeft actief gelobbyd. Hij schreef in mei 1952 een brief aan Morison, om te trachten Morison zo ver te krijgen dat hij zich in nieuwe publicaties positiever over Door-

man zou uitlaten. Vervolgcorrespondentie vond plaats tussen Morison en Bezemer in 1962 over het concept van de populaire samenvatting van genoemde stafwerkserie ‘*The Two Ocean War*’. Bezemer maakte hierbij gebruik van een brief van Luitenant-admiraal Helfrich over Doorman. Overigens bleef in nieuwe drukken van het oorspronkelijke stafwerk, niet vermeld door Anten, de kritiek over Doorman gewoon staan. Een gedetailleerd artikel hierover van de hand van Rob Enthoven is in voorbereiding.

In ons eerste artikel in de *Militaire Spectator* 2019, nr. 3 paste, door de strenge pagina limiet helaas geen kaart meer, maar wij wisten dat in hetzelfde nummer een relevante kaart in een ander artikel van de hand van Rummelink zou worden gepubliceerd. Door dezelfde limiet hebben we ons ook zeer moeten beperken in tekst waardoor het accent inderdaad nogal op de meer negatieve punten is komen te liggen. Bij het kortwieken van de tekst is helaas ook in enkele noten een stuk tekst weggevalen.

Mede namens drs. R. Enthoven, dr. P.C. Boer

Reactie van de auteur

Mijn kritiek in het *Marineblad* op het eerste artikel van Boer en Enthoven in *Militaire Spectator* 2019, nr. 3, is dat zij historicus KLTZ b.d. Ph.M. Bosscher van partijdigheid betichtten. Hij zou SBN Karel Doorman onwetenschappelijk de hand boven het hoofd houden. Maar als wetenschapper maakte Bosscher, zoals gebruikelijk bij contro-versiële kwesties, afwegingen van voor en tegens. Beide criticiasters laten het deel van de afwegingen ten voordele van Doorman weg. Vervolgens verwijten zij Bosscher dat hij de argumenten tegen Doorman negeerde.

Zo ook met zijn terugkeren tijdens de Japanse landing op Zuid-Sumatra. SBN tit. J.F.W. Nuboer had stukken van de Japanse *Senshi Soshō* deel 26 laten vertalen, die aan-nemelijk maken dat de Japanners Doorman bij doorvaren in een uitzichtloze situatie had kunnen brengen. Nu-boer publiceerde in het *Marineblad* (1974-1978) uit deze vertalingen, voorzien van enig commentaar, vervolgens gebundeld als ‘*De Japanse oorlog uit Japanse Bron*’; daarvoor hoeft je niet zijn archief in. Deze kennis is door Bosscher gebruikt om Doormans omkeren te helpen ver-klaren, iets dat Boer en Enthoven weglaten, waardoor al-leen de kritiek op Bosscher blijft, specifiek dat van VADM A.N. baron de Vos van Steenwijk. Dit terwijl Bosscher het meningsverschil tussen Nuboer en De Vos van Steenwijk helder heeft behandeld.

Er zijn meer voorbeelden te noemen. Zo verwijten de auteurs Doormans karakterzwakte, doordat hij naar Australië wilde terugtrekken. Interessant is dat zij (in voetnoot 19 van hun artikel) verwijzen naar p. 41-68 uit ‘*Old Friends, New enemies, Vol II*’, van de Britse historicus Arthur J. Marder. Hierbij ontbreken derhalve p. 78-79, die Doorman behoorlijk ontlasten. *C in C Royal Navy Eastern Fleet* Geoffrey Layton schreef: ‘I only wish we had been able to withdraw our surface forces to the South of Java when the attack on Java became imminent, as

we have lost valuable ships now without corresponding advantage.' *First Sea Lord* Dudley Pound bevestigde dit: 'One hoped that the people on the spot would have got our ships out when it became clear that they could no longer be of practical use, but Palliser carried not enough weight.' *Rear Admiral* Arthur Palliser was de Britse *Chief of Staf* van Doormans superieur, VADM Conrad Helfrich. Doorman wilde in wezen de Britse strategie volgen.

Typerend is hoe de heren in bovenstaande reactie met de Amerikaanse historicus Samuel J. Morison omgaan. Diens kritiek op Doorman uit 1948 blijft staan, terwijl zijn latere lof aan de SBN in *'The Two Ocean War'* (1963) uit genoemd artikel wordt weggelaten en hierboven gereduceerd tot Nederlands lobbywerk vanaf 1949. Specifiek weggelaten, is de inhoudelijke component: de jarenlange reconstructie van de Slag in de Javazee door KTZ b.d. A.G. Vromans. Voltooid in 1961, bevestigt het resultaat dat Doorman eindeloos wilde doorstoten – al hoorde Morison wellicht onvoldoende dat dit Helfrichs ijzeren orders waren. Vervolgens introduceren de critici een gloednieuw criterium voor geschiedkundige kwaliteit: of een boek herdrukt wordt. Zij verwijten mij namelijk niet te vermelden, dat de kritische Morison herhaaldelijk is herdrukt (suggererend dat de tekst anders zou zijn gewijzigd, maar daar is geen regel voor. Standaardwerken worden wel vaker ongewijzigd herdrukt. Morisons meerdelige reeks had vanwege latere kennis voortdurend aangepast moeten worden, niet alleen over Doorman). Hoogst opmerkelijk noemt Boer niet dat de lovende Morison in *'The Two Ocean War'* óók herhaaldelijk is herdrukt, bij leven, in 1972, tot in de 21e eeuw.

**Mede namens J.M. Doorman,
dr. J. Anten**

Reactie naar aanleiding van het artikel 'Een geval van hardnekkige misvorming?', door dr. J. Anten in *Marineblad*, nr. 2 (2024), p. 30-37

Texel omdopen tot Karel Doorman eiland

Telkens weer zijn er historici die naam en faam denken te kunnen maken ten koste van de reputatie van Karel Doorman. Om op te vallen moet je immers heilige huisjes platbranden. De historici Rob Enthoven en Peter C. Boer schrijven zelfs over vermeend falend leiderschap van Doorman. De vraag die ik deze historici van de verschroeide reputaties zou willen voorleggen is: hoe kun je het als eskadercommandant goed doen tegen een ongekende overmacht, met een handvol onderbewapende schepen van een uitgeklede marine, zonder luchtverkenning, zonder goede verbindingen en met schepen uit diverse landen die niet of nauwelijks met elkaar geoefend hebben. Zelfs het uitsluitend in eskader verband varen zonder onderlinge aanvaringen mag dan al een prestatie worden genoemd.

De Nieuw-Guineaoorlog was een tragisch conflict. Ook na zoveel jaar ligt de dekolonisatie van Nederlands-Indië nog gevoelig. Ik hoop dat de lezer deze gevoeligheden even aan de kant wil schuiven. Ik wil namelijk slechts een vergelijking trekken tussen de manier waarop Indone-

sië omgaat met de nagedachtenis van commodore Yos Sudarso die op 15 januari 1962 bij Vlakke Hoek met drie motortorpedoboten een ongelijke strijd leverde met twee Nederlandse jagers en hoe wij omgaan met de nagedachtenis van schout-bij-nacht Karel Doorman. Beiden leden een verpletterende nederlaag waarbij ze het leven lieten. Indonesische historici piekeren er niet over om de nadruk te leggen op het mogelijk falend leiderschap van Sudarso, die geen torpedo's meenam met zijn MTB's zodat hij meer infiltranten af kon zetten op de kust van Nieuw-Guinea. De moed en de vaderlandsliefde van Yos Sudarso eert Indonesië met een postzegel, een postume bevordering tot vice-admiraal, diverse monumenten, een jaarlijkse nationale herdenking op 15 januari, die door de Indonesische marine op grootse wijze in het openbaar luister wordt bijgezet en niet in een afgelegen kerk wordt gehouden en tenslotte zelfs met een eiland dat naar Sudarso is genoemd.

Terwijl door amateurhistorici op het standbeeld van Piet Hein in Delfshaven met grote letters 'DIEF' werd gespoten, organiseerde KLTZ Rogier Bruin op 27 februari jl. een herdenkingsbijeenkomst voor SBN Doorman bij diens borstbeeld in de voortuin van het KIM. Een herdenking die sinds lange tijd niet meer werd gehouden in de marinestad Den Helder, terwijl daar zoveel nabestaanden wonen van gesneuvelden in de slag in de Javazee. Bruin verdient niets dan lof voor zijn initiatief en voor deze op zich uitstekend verlopen herdenking, maar waarom moet dit een 'particulier' initiatief zijn in plaats van een door de marineleiding georganiseerde herdenking? Niet de Marinierskapel, maar een lokaal ensemble speelde op militair terrein het Wilhelmus ter nagedachtenis van de voor onze vrijheid verdrongen schout-bij-nacht Doorman. Een topkapel, dat wel, maar toch vind ik dit wrang. Nogmaals, zeer veel welgemeend respect voor overste Bruin; hij wijst ons immers de weg en de kapel deed uitermate zijn best.

Hoe nuttig het analyseren van mogelijke tactische fouten van Karel Doorman voor toekomstige marineofficieren ook kan zijn, voor de reputatie van Doorman telt slechts één ding: hij ging! Ook al was de SBN zelf van mening dat uitwijken naar Australië beter was, hij voerde de opdracht van admiraal Helfrich om de Japanse invasievloot aan te vallen loyaal uit. Doorman was Nederland trouw tot in de dood, waarvan hij wist dat hij hem tegemoet ging. Niet alleen vanwege de almaar verslechterende internationale veiligheidssituatie, maar ook vanwege de voorbeeldfunctie die zeeheld Karel Doorman heeft voor iedere marineman en vrouw, is het de hoogste tijd dat de Koninklijke Marine weer de beschikking krijgt over een vliegkampschip van formaat dat Zr.Ms. *Karel Doorman* heet. Omdat ik vrees dat de politiek voor de zoveelste keer op een cruciaal moment in de geschiedenis de Koninklijke Marine zal afschepen met onvoldoende middelen, hierbij een alternatief voorstel: doop Texel -bij gebrek aan grotere eilanden- om tot Karel Doorman eiland.

ELNTMARNs KMR b.d. Dick Berts

Organiseren van vertrouwen

In april heb ik de sessies van het Maritiem Masterplan en Dutch Naval Design bijgewoond. Op beide evenementen was samenwerking tussen overheid en bedrijfsleven (en bedrijfsleven onderling) het doel. NL-sector ambities en defensie-uitdagingen, inclusief een zak met potentieel geld, werden gepresenteerd als de aanjagers. Go, go, go, zou je zeggen...

‘Zonder aandacht voor het sociale proces, om vanuit vertrouwen tot samenwerking te komen, wordt de haven niet verlaten om te kunnen ontdekken’

Berend van de Kraats

is oud-onderzeeboot-commandant en nu sociaal ondernemer. Met OceansX, werkt hij nu aan nieuwe manieren van organiseren waarbij het collectief menselijk potentieel optimaal benut wordt om te werken aan wat ons dierbaar is.

Alsnog hing er een sfeer waarin iedereen op zoek was naar zekerheid. Aan de ene kant de probleemeigenaar, met behoefte aan zekerheid dat het geld goed besteed zou gaan worden. Aan de andere kant de leverancier, met zijn behoefte aan zekerheid dat het geld uiteindelijk bij hem/haar terecht zou komen in ruil voor (nog te definiëren) diensten/producten. Deze zoektocht naar zekerheid zorgt voor een aftastende houding en onnodige vertraging in het proces. Wellicht fundamenteeler, deze grondhouding maakt langdurig exploratief samenwerken vanuit vertrouwen onbereikbaar.

Ergens deed het me denken aan Jonge Officieren van de Wacht (JO's) die heel graag zelfstandig wilden varen. Als commandant probeerde ik ze vertrouwen te geven door te communiceren over mijn limieten. Waarom die lagen waar ze lagen. Dat was reflectief en kwetsbaar. Het ging over mijn slaap, mijn hoofdrenkracht, mijn karakter, mijn voorkeuren, etc. Waar het mij om ging, is dat de JO kon aantonen weet te hebben wanneer hij op mijn limiet zat. Dat vertrouwen moest ik krijgen. Vervolgens zat er niets anders op dan te gaan 'doen'. Juist de situaties op die limieten opzoeken. Immers, op klaarlichte dag en op open zee, zonder schip in de buurt, is het gemakkelijk om 'te vertrouwen', maar daar koop je niets voor. Toch moest het óók veilig. Hoe dan? De JO en ik hadden hulp nodig! Een persoon die het vertrouwen in elkaar kon organiseren. Die voor een overbrugging kon zorgen. Een begrip dat we aan boord kennen als het 'begeleiden van blinde mannen'.

De roze olifant die in beide maritieme sessies onbenoemd bleef, is wie daadwerkelijk de samenwerking vanuit vertrouwen activeert, versneld inregelt en consequent bijstuurt. Enerzijds om processen simultaan op te pakken en daarmee te versnellen. Anderzijds om ook de garantie te hebben dat in jaar vier van een complex project, als de wind wat anders waait dan verwacht, de missiegerichte samenwerking standhoudt.

Zonder aandacht voor het sociale proces, om vanuit vertrouwen tot samenwerking te komen, wordt de haven niet verlaten om te kunnen ontdekken. Daarmee blijft potentieel onbenut. Om dit risico af te dekken en te versnellen is een *trusted third party* nodig. Een *trusted third party* die de brug vormt tussen ieders (kwetsbare) limieten en een veilige omgeving faciliteert om deze te benaderen. Een onafhankelijke entiteit die op pad gestuurd kan worden met een gezamenlijk uit te voeren missie. Een entiteit die de rol krijgt om de kompassen van de participerende partijen op koers te houden en missie-overkoepelende processen optimaal faciliteert, hergebruikt en verbetert. Dit is een serieuze taak. Een taak waar we bij de Koninklijke Marine een commandant verantwoordelijk voor zouden maken. Een taak die onderbelicht is voor maatschappelijke (ontkokerde) publiek-private samenwerking. Waarom?

BLIJF
IN CONTACT

ACTIVITEITEN LENTE 2024

AFDELING NOORD

POSTACTIEVENBORREL

Datum: 4 juni, 2 juli
Locatie: Marineclub, Den Helder
Aanvang: 17:00 uur

AFDELING MIDDEN

Geen activiteiten gepland

AFDELING ZUID

OPLOOP MET NASI-MAALTIJD

Datum: 29 mei, 26 juni
Locatie: Faradayweg 1, Vlissingen
Aanvang: 11:00 uur

SCAN DE QR-CODE VOOR MEER
INFORMATIE OVER ALLE KVMO-
ACTIVITEITEN

Ereleden:
KOLMARN b.d. A.H.P. Knoppen
KTZ b.d. L.J.M. Smit
KTZA b.d. drs. T.G.D. Steenbeek
KLTZ b.d. mr. O.W. Borgeld
KTZ b.d. ing. M.E.M. de Natris
KLTZ (LD) b.d. H.M.J. van de Burgt

Hoofdbestuur:
Voorzitter:
KLTZ R.O.P. Pulles EMSD
Vice-voorzitter:
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
Secretaris:
LTZ2OC (LD) K.W. Lelieveld
Penningmeester:
KLTZ (LD) b.d. H.M.J. van de Burgt
Namens Afdeling Noord
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
Namens Afdeling Midden
KLTZ drs. M.M.H. Heijligers
Namens Afdeling Zuid
Vacature
Namens Afdeling Caribisch gebied
LTZ2 (LD) M.E.A. Römer
Namens Werkgroep Postactieven
KLTZ b.d. J.B.M. Ouwens
Namens Werkgroep Elders Actieven
LTZ1 b.d. ir. M.R.J. van 't Holt MBA
Namens Werkgroep Jongeren
Vacature
Namens de Werkgroep Gender
KLTZ b.d. M.A.W. Riemens

Afdelingsbesturen:
Noord:
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
KLTZ b.d. B. Fritzsche
KLTZ (LD) P.Y. Handgraaf-Blok

Midden:
KLTZ drs. M.M.H. Heijligers
KTZ (TD) ir. J.J. Bleijs
KLTZ b.d. J. de Jonge
KTZ b.d. H. van Eijnden

Zuid:
maj KL b.d. P. van der Laan
KLTZ (SD) b.d. A.J. Zwiers
KLTZA b.d. P.A. Brons (postactieven)

Caribisch Gebied:
LTZ2 (LD) M.E.A. Römer

KVMO-leerstoel
Universiteit Leiden:
Prof. dr. T.B.F.M. Brinkel

Veteranenondersteuner KVMO
KLTZ b.d. Theo Zelisse
nos.kvmo.tz@gmail.com
06-41464319

Adres secretariaat:
Koninginnegracht 19
2514 AB Den Haag
T : 070-3839504
E : info@kvmo.nl
W : www.kvmo.nl

Rectificatie

In *Marineblad 2* (maart 2024) staat op pagina 8 van de KVMO Beschrijvingsbrief dat de 110^e Algemene Vergadering plaatsvindt op donderdag 3 juli 2024. Dit is een foutieve datum. De ALV vindt plaats op woensdag 3 juli 2024.

IN MEMORIAM

HET HOOFDBESTUUR VAN DE KVMO HEEFT DE DROEVE PLICHT U IN KENNIS TE STELLEN VAN HET OVERLIJDEN VAN:

LTZ1 KMR b.d. ir. **J. Bennema** († 5 april 2024)
LTZSD2 KMR b.d. ir. **J.L. Dekker** († 20 maart 2024)
KLTZ b.d. **H.F. Hordijk** († 5 maart 2024)
KLTZ b.d. **G.A. Spenneman** († 25 maart 2024)
LTZE1 b.d. **G. Verkooij** († 3 februari 2024)

WIJ BETUIGEN DE NABESTAANDEN ONZE DEELNEMING EN WENSEN HEN VEEL STERKTE TOE

ONDERLINGE BIJSTAND

De KVMO heeft een samenwerkingsverband met Onderlinge Bijstand (www.onderlingebijstand.nl). Voor nadere informatie of het verkrijgen van aanvraagformulieren kunt u contact opnemen met het secretariaat van de KVMO.

UITNODIGING

110^e Algemene Vergadering

Woensdag 3 juli 2024 | Van Braam Houckgeestkazerne | aanvang 10:00 uur

(foto: Mediacentrum Defensie)

AGENDA

1. Opening en mededelingen voorzitter
2. Goedkeuring verslag 109^e Algemene Vergadering dd. 22 juni 2023
3. Behandeling amendementen ingevolge artikel 10 Algemeen Reglement
4. Beschrijvingsbrief 2024
5. Gevoerd beleid 2023
6. Strategie 2024
7. Financieel Jaarverslag 2023
8. Verslag kascommissie 2023
9. Begroting 2024
10. Benoeming kascommissie 2024
11. Benoeming hoofdbestuursleden
12. Rondvraag en sluiting

Na afloop van het huishoudelijk gedeelte wordt gezamenlijk een lunch genoten

Meer informatie en aanmelden:

De vergadering is voor alle KVMO-leden toegankelijk. Het hoofdbestuur van de KVMO nodigt haar leden dan ook van harte uit hierbij aanwezig te zijn!